

Alkoholi ja väkivalta

Työryhmäraportti

11.2.2005

SISÄLLYSLUETTELO

Sisällysluettelo.....	2
1 Työryhmän tehtävät ja lähtökohta.....	4
2 Alkoholin kulutus ja juomatavat.....	7
2.1 Alkoholin kokonaiskulutus	7
2.2 Alkoholinkulutuksen jakautuma.....	10
2.3 Naisten ja miesten alkoholinkäyttö.....	10
2.4 Nuorten alkoholinkäyttö.....	10
2.5 Alkoholia käytön useus.....	11
2.6 Alkoholin käyttöyhteydet ja käytön ajoittuminen.....	12
2.7 Humalan kokeminen.....	13
2.8 Riskikulutus.....	14
2.9 Alkoholijuomien kulutus juomaryhmittäin.....	14
2.10 Juomatapojen muuttumaton ydin.....	16
2.11 Alkoholin kulutus vuonna 2004.....	17
3 Alkoholi ja väkivaltarikollisuus.....	20
3.1 Alkoholin kulutuksen ja väkivallan tason yhteys väestötason tutkimuksissa	20
3.2. Väkivaltarikollisuuden määrällinen kehitys ja alkoholin osuus teoissa	23
3.3. Väestöhaastattelututkimusten näkökulma.....	27
3.4 Väkivallan tapahtumapaikoista.....	28
3.5 Alkoholin ja väkivallan välisestä yhteydestä väkivallan vähentämisen keinoihin.....	29
4 Alkoholiehtoisen väkivallan tilannetekijöihin vaikuttamisen mahdollisuuksista.....	32
4.1 Alkoholin nauttimisympäristöihin liittyvät tekijät tutkimusten valossa.....	32
4.2 Kokemuksia Suomessa toteutetuista hankkeista.....	34
4.2.1 Vastuullinen anniskelu ja omavalvonta.....	34
4.2.2 Katuvalvontakokeilu ”Nollatoleranssi”.....	35

5 Toimenpide-ehdotuksia alkoholiehtoisen väkivallan vähentämiseksi ja ehkäisemiseksi.....	37
5.1 Alkoholin kokonaiskulutuksen vähentäminen.....	38
5.2 Humalajuomisen vähentäminen alkoholin nauttimistilanteisiin ja -ympäristöihin vaikuttamalla.....	39
5.2.1 Humalajuomisen vähentäminen anniskelupaikoissa	40
5.2.2 Humalajuomisen vähentäminen yleisissä kokouksissa ja yleisötilaisuuksissa.....	41
5.2.3 Humalajuomisen vähentäminen yleisillä paikoilla.....	41
5.2.4 Humalajuomisen vähentäminen yksityisillä paikoilla.....	46
5.3 Alkoholin pitkäaikaisen riskikäytön vähentämistä koskevat toimenpiteet.....	47
 LÄHTEET.....	 49
LUETTELO TAULUKOISTA JA KUVIOISTA.....	53
LIITE 1.....	54

1. Työryhmän tehtävät ja lähtökohta

Rikksentorjuntaneuvosto esitti kansallisen rikksentorjuntaohjelman toteutuksen seurantaraportissa kansallisen rikksentorjuntaohjelman toteutuksen jatkamista (ks. Toteutuvatko turvallisuustalkoot? Oikeusministeriö. Lausuntoja ja selvityksiä 2003:1) ja suositteli erityisesti väkivallan keskeiset osa-alueet kattavan erityisohjelman valmistelua, jonka tuli olla nimenomaisesti väkivallan vähentämiseen tähtäävä rikksentorjuntaohjelma ja keskittyä väkivallan vakavien seurausten vähentämiseen.

Rikksentorjuntaneuvosto koordinoi kansallisen väkivallan vähentämisohjelman valmistelua ja toteutusta. Ohjelman valmistelua varten asetettiin useita työryhmiä, joista yksi keskittyi nimenomaan alkoholiehtoiseen väkivaltaan ja alkoholin ja väkivallan väliseen yhteyteen. Työryhmän tehtävänä oli toimeksiannon mukaan

” selvittää alkoholin ja väkivallan suhteet, kulutuksen ja käyttötapojen yhteydet väkivaltaan ja alkoholipoliittiset, sosiaalipoliittiset ja rikksentorjunnan (erityisesti tilannetorjunnan) keinot vähentää alkoholiin liittyvää väkivaltaa ja vähentää sen vahinkoja.

Lisäksi on erityisesti selvitettävä mahdollisuudet vähentää ravintolaväkivaltaa (ravintoloissa ja niiden lähiympäristöissä tapahtuvaa) paikallisin ja muin toimin.

Selvityksessä on kiinnitettävä huomiota myös maihin, joissa suhteellisen runsaasta alkoholin kulutuksesta huolimatta väkivalta ei ole yhtä runsasta kuin Suomessa ja mistä seikoista tämä johtuu. Suosituksissa erityisesti on otettava huomioon odotettavissa oleva kulutuksen kasvu ja toimet siitä johtuvan väkivallan vähentämiseksi.”

Alkoholi ja väkivalta –työryhmässä jäseninä olivat poliisipäällikkö Lasse Aapio Hyvinkään kihlakunnan poliisilaitokselta, sopimussihiteeri Nikolas Elomaa Palvelualojen ammatiliitosta, lääninhallituksen alkoholitarkastaja Irja Haljoki Etelä-Suomen lääninhallituksesta, lakimies Juhani Hopsu Suomen Hotelli- ja ravintolaliitosta, erikoistutkija Reino Siren Oikeuspoliittiselta tutkimuslaitokselta sekä erikoistutkija Esa Österberg Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksesta. Työryhmän puheenjohtajana toimi hallitusneuvos Ismo Tuominen Sosiaali- ja terveysministeriöstä ja sihteerinä suunnittelija Saija Järvinen oikeusministeriön rikksentorjuntaneuvostosta.

Työryhmän toimeksiannossa ennakoitiin vuoden 2004 aikana tapahtunut alkoholin kulutuksen kasvu. Tammikuun alusta 2004 Euroopan Unionin alkoholijuomien matkustajatuontisäännöt vapautuivat, maaliskuun alusta alkoholijuomien verot ja hinnat alenivat, ja toukokuun alussa EU laajeni. Tämä merkitsi alkoholimarkkinoiden olennaista muuttumista ja alkoholijuomien saatavuuden selvää helpottumista tilanteessa, jossa alkoholinkulutus on jo vuodesta 1994 ollut jatkuvasti nousussa. Kulutuksen oli arvioitu uusissa olosuhteissa nousevan 15–20 prosentilla. Tällöin kokonaiskulutus asukasta kohti olisi vuonna 2005 noin 11 litraa 100-prosenttista alkoholia.

Vaikka vuoden 2004 aikana tapahtui muutoksia, jotka merkitsivät alkoholin saatavuuden helpottumista entisestään, työryhmässä työskentelyä ohjaavaksi lähtökohdaksi otettiin se tosiasia, että alkoholi on ollut *ilman näitä muutoksiakin* kansanterveyden, julkisen talouden ja turvallisuuden kannalta yksi vakavampia uhkia.

Väkivallan vähentämisen ohjelman valmistelu ajoittui samaan aikaan Alkoholiohjelman valmistumisen kanssa (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2004:7). Alkoholiohjelma on yksi alkoholihaittojen ehkäisy- ja vähentämisen työvälineistä vuosille 2004–2007. Valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti Alkoholiohjelma toteutetaan yhteistyössä eri hallinnonalojen, kuntien, järjestöjen ja elinkeinoelämän kanssa.

Valtioneuvoston 9.10.2003 alkoholipolitiikan linjauksista antama periaatepäätös luo pohjan nykyiselle alkoholipolitiikalle. Valtioneuvoston päätavoite — alkoholin aiheuttamien haittojen ehkäisy ja vähentäminen — on päätöksessä jaettu kolmeen osatavoitteeseen:

- Alkoholin aiheuttamia haittoja lasten ja perheiden hyvinvoinnille vähennetään merkittävästi.
- Alkoholijuomien riskikäyttöä ja siitä aiheutuvia haittoja vähennetään merkittävästi.
- Alkoholijuomien kokonaiskulutus käännetään laskuun.

Alkoholi ja väkivalta –työryhmälle annettu tehtävä sivuaa konkreettisesti valtioneuvoston periaatepäätökseen kirjattuja tavoitteita. Tavoitteiden toteutumista seurataan mm. tiedoilla alkoholiin liittyvien onnettomuuksien ja väkivaltarikollisuuden määrästä sekä alkoholin käytön seurauksena kuolleiden määrästä; indikaattoreilla, joista tässä raportissa keskitytään erityisesti väkivaltarikollisuuden määrään.

Väkivallan vähentämisen ohjelma sivuaa myös Sosiaali- ja terveysministeriön toimintaohjelmaa lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemiseksi vuosille 2004–2007. Tämä ohjelma tähtää erityisesti palvelujärjestelmän sekä ehkäisevien toimien kehittämiseen ja nostaa väkivaltaisissa perheissä elävien lasten aseman aiempaa paremmin näkyviin. Yksi toimintaohjelman keskeisistä tavoitteista on sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön ammatillisen osaamisen kehittäminen. Parisuhde- ja perheväkivallan tunnistamista tehostetaan esimerkiksi äitiys- ja lastenneuvoloissa ottamalla käyttöön seulontamenetelmiä varhaisen puuttumisen apuvälineiksi. Lisäksi toimintaohjelmalla halutaan parantaa väkivallan uhrien kriisiavun saantia ja löytää keinoja väkivaltaisten henkilöiden auttamiseksi.

Väkivallan vähentämisen ohjelman valmistelu ajoittuu samaan aikaan myös sisäisen turvallisuuden ohjelman kanssa (Arjen turvaa. Sisäisen turvallisuuden ohjelma. Sisäasiainministeriö 2004). Ohjelmassa todetaan, että Suomi on yksi turvallisimmista maista, mutta poikkeuksena on juuri väkivaltarikollisuuden määrä. Sisäisen turvallisuuden ohjelman strategisissa linjauksissa painotetaan mm. rikosten määrän vähentämistä sekä ehkäisevän työn tehostamista rikosten ja häiriöiden ennalta ehkäisemiseksi. Sisäisen turvallisuuden ohjelman keskeisenä tavoitteena on erityisesti viranomaisten yhteistyön parantaminen sisäisen turvallisuuden tuloksellisuuden lisäämiseksi ja palvelujen laadun parantamiseksi.

Myös alkoholi ja väkivalta – työryhmä otti työskentelynsä aikana esille tämän yhteistyön tarpeellisuuden. Työryhmän toimenpidesuosituksien onnistunut toteuttaminen edellyttää yhteistyötä kentällä toimivien viranomaisten ja järjestöjen välillä alkoholiehtoisen väkivallan vähentämiseksi.

Työryhmän raportissa tarkastellaan ensin alkoholin kulutusta, suomalaisia juomatapoja ja niiden muutoksia sekä annetaan yleiskuva suomalaisten juomatapojen pääpiirteistä viimeisten 30–40 vuoden aikana. Suuria muutoksia juomatavoissa löytyy sekä 1960- ja 1970-luvuilta että 1980- ja 1990-luvuilta. Silti on edelleen havaittavissa, että muutosten keskellä

jotkut tärkeät piirteet ovat varsin pysyviä suomalaisessa juomatavassa. Alkoholin kulutuksen osalta erikseen tarkastellaan vielä vuotta 2004 ja sitä, kuinka paljon kulutus näyttää nousseen ja jakautuneen tämän vuoden aikana. Luvussa kolme luodaan katsaus väkivaltarikollisuuteen ja siihen, mikä on alkoholin osuus väkivallan teoissa erilaisten tutkimusten valossa. Lisäksi tarkastellaan väkivaltarikosten tapahtumapaikkoja ja alkoholinkulutuksen ja väkivallan yhteyttä tutkimusten valossa. Tämän jälkeen esitellään tutkimuksia anniskelupaikoissa tapahtuvan väkivallan vähentämiseksi ja kokemuksia suomalaisista evaluoinnin kohteena olleista hankkeista, joiden tavoitteet ovat sivunneet alkoholiehtoisen väkivallan vähentämistä.

Raportin lopussa esitetään työryhmän ehdotukset toimenpidesuosituksiksi alkoholiehtoisen väkivallan vähentämiseksi ja ehkäisemiseksi. Suosituksia esittäessä on lähdetty eri alkoholinkäyttötilanteista – yleisellä paikalla, yleisissä tilaisuuksissa, yksityisillä paikoilla ja anniskelupaikoissa tapahtuvista– ja näillä paikoilla toteutettavissa olevien, tilanteisiin sopivien toimien tarkastelusta väkivallan ehkäisemiseksi.

Työryhmä on laajemman väkivallan ehkäisyohjelman alatyöryhmänä keskittynyt omaan erityisosaamiseensa eli *alkoholiehtoiseen väkivaltaan ja sen vähentämiseen tähtääviin keinoihin* eikä niinkään yleisiin väkivallan vähentämisen keinoihin, joista monet kuitenkin ovat reunaehtoina mukana myös alkoholiehtoisen väkivallan vähentämisessä. Työryhmän suositusten rinnalla välttämättömiä ovat edelleen myös yleiset alkoholipolitiikan keinot alkoholin kulutuksesta aiheutuvien haittojen vähentämisessä. Näistä koko väestöön kohdistuvat on todettu keskimäärin vaikuttavammiksi ja myös edullisemmiksi toteuttaa kuin riskikäyttäjiin tai ongelmakäyttäjiin kohdistuvat alkoholipolitiikan keinot¹.

¹ Näistä tarkemmin ks. esim. Babor ym. (2003) sekä Alkoholipolitiikan kuluttajaopas.

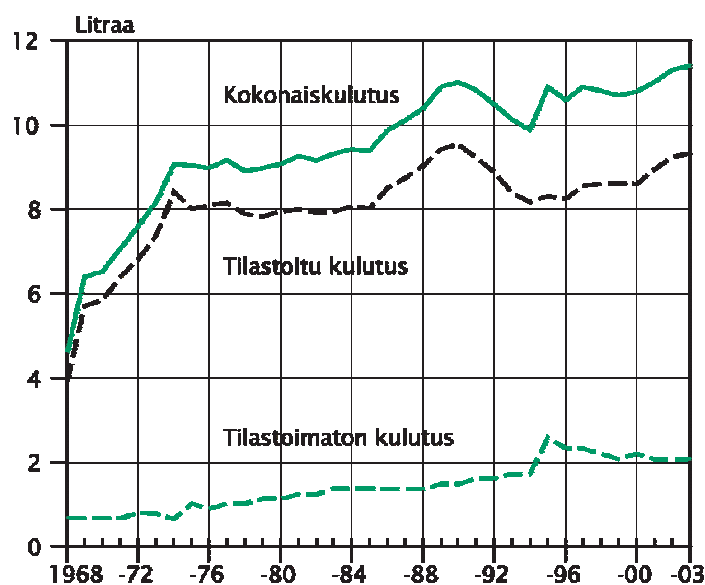
2. Alkoholin kulutus ja juomatavat²

- 2.1 Alkoholin kokonaiskulutus
- 2.2 Alkoholinkulutuksen jakautuma
- 2.3 Naisten ja miesten alkoholinkäyttö
- 2.4 Nuorten alkoholinkäyttö
- 2.5 Alkoholinkäytön useus
- 2.6 Alkoholin käyttöyhteydet ja käytön ajoittuminen
- 2.7 Humalan kokeminen
- 2.8 Riskikulutus
- 2.9 Alkoholijuomien kulutus juomaryhmittäin
- 2.10 Juomatapojen muuttumaton ydin
- 2.11 Alkoholin kulutus vuonna 2004

2.1 Alkoholin kokonaiskulutus

Alkoholin kokonaiskulutus on lisääntynyt voimakkaasti viimeksi kuluneiden neljän vuosikymmenen aikana (kuvio 1). Kokonaiskulutus on tärkeä alkoholiolojen osoitin siksi, että se on yhteydessä moniin yksittäisiin juomatapojen muutoksiin. Lisäksi korkea ja kasvussa oleva alkoholin kulutus on ongelma sinänsä, koska kulutuksen lisääntyminen kasvattaa alkoholin ongelmakäyttäjien osuutta.

Kuvio 1. Alkoholijuomien kokonaiskulutus 100 %:n alkoholina 15 vuotta täyttäneitä asukasta kohti vuosina 1968–2003, litraa.

Lähde: Stakes

² Alkoholin kulutusta ja juomatapoja koskevat tiedot on saatu Stakesin alkoholi- ja huumetutkimusryhmältä, ellei muuta lähdettä ole mainittu.

Vuodesta 1960 vuoteen 2003 alkoholijuomien tilastoitu kulutus nelinkertaistui 1,8 litrasta 7,7 litraan 100 %:n alkoholia asukasta kohti (Kuvio 2). Kulutuksen kasvu on ollut epätasaista. Toisaalta se sisältää vain yhden merkittävän notkahduksen, joka liittyi 1990-luvun alun taloudelliseen lamaan.

Kuvio 2. Alkoholijuomien tilastoitu kulutus 100 %:n alkoholina asukasta kohti vuosina 1933–2003, litraa.

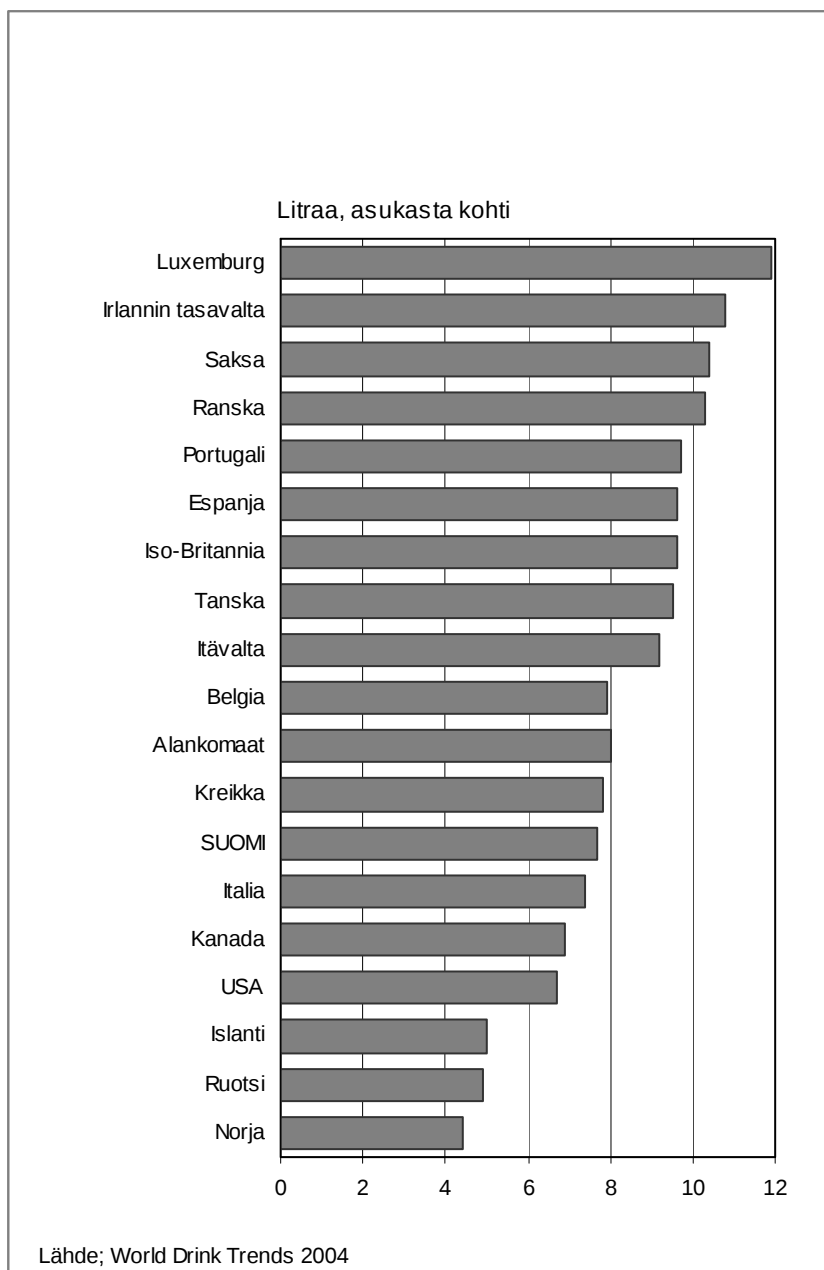
Lähde: Stakes

Alkoholin kokonaiskulutus kattaa alkoholijuomien tilastoidun kulutuksen eli Alkon, päivittäistavarakaupan, kioskien ja huoltoasemien sekä ravintoloiden ja kahviloiden myymän alkoholin ohella myös tilastoimattoman alkoholin eli matkustajien ulkomailla juomat ja ulkomailta tuomat sekä salakuljetetut ja kotona valmistetut alkoholijuomat. Tilastoimattoman alkoholinkulutuksen osuus alkoholin kokonaiskulutuksesta oli 1970- ja 1980-luvuilla 10–15 prosentin luokkaa. Vuoden 1995 jälkeen se on ollut 20 prosentin tienoilla. Yli puolet tilastoimattomasta alkoholista koostuu matkustajien ulkomailla tuomisista alkoholijuomista. Vuonna 2003 alkoholijuomien kokonaiskulutus arvioitiin 9,4 litraksi 100 %:n alkoholia asukasta kohti. Usein alkoholin kokonaiskulutus ilmaistaan litroina 15 vuotta täyttäneitä asukasta kohti. Näin laskettuna alkoholin kokonaiskulutus oli 11,4 litraa vuonna 2003 (kuvio 1).

Alkoholin kulutuksen pitkän aikavälin trendi on ollut viime vuosikymmeninä laskusuuntainen hyvin monissa maissa. Erityisen suuresti alkoholin kulutus on vähentynyt Etelä-Euroopan viinintuottajamaissa. Neljässä vuosikymmenessä Suomi on kivunnut alhaisen alkoholinkulutuksen maasta Euroopan keskikaartiin. Tilastojen mukaan Suomessa kulutetaan lähes yhtä paljon alkoholia kuin Alankomaissa, Belgiassa ja Isossa-Britanniassa ja hivenen enemmän kuin Italiassa, Kanadassa, Puolassa ja Yhdysvalloissa (kuvio 3). Ruot-

sisä ja Norjassa alkoholin kulutus on viime vuosina kasvanut suhteellisesti nopeammin kuin Suomessa, mutta kulutuksen taso on etenkin Norjassa edelleen paljon alhaisempi kuin Suomessa. Tanskassa alkoholinkulutuksen taso on ollut Suomea korkeampi jo vuosikymmeniä.

Kuvio 3. Alkoholijuomien tilastoitu kulutus 100 %:n alkoholina eräissä maissa vuonna 2002, litraa asukasta kohti.

2.2 Alkoholinkulutuksen jakautuma

Suomalaisten alkoholinkulutus jakautuu erittäin epätasaisesti. Pieni osa ei juo ollenkaan, suuri osa juo vähän, suurin osa kohtuudella ja pieni osa erittäin paljon. Viimeksi kuluneiden kolmen vuosikymmenen aikana alkoholinkulutuksen jakautuminen on tasaantunut vain vähän. Miesten eniten juova kymmenys kulutti vuonna 1968 tasan puolet kaikesta alkoholista. Vuonna 2000 vastaava osuus oli pudonnut 42 prosenttiin. Naisten kohdalla vastaavat luvut olivat 56 ja 49 prosenttia. Väestön kymmenesosa juo siis edelleenkin lähes puolet kaikesta kulutetusta alkoholista.

2.3 Naisten ja miesten alkoholinkäyttö

Alkoholinkulutus oli Suomessa 1960-luvun lopulle saakka lähes täysin miesten varassa. Noin 40 prosenttia 15–69-vuotiaista naisista ilmoitti vuonna 1968, etteivät he olleet juoneet lainkaan alkoholijuomia viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana. Vähitellen yhä suurempi osa naisista on ryhtynyt alkoholijuomien käyttäjiksi. Vuonna 2000 yhdeksän naista kymmenestä oli käyttänyt alkoholijuomia viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana. Vuonna 1968 yhden miljoonan naisen arvioitiin käyttävän alkoholia. Vuonna 2000 alkoholia käyttäviä naisia oli 1,7 miljoonaa. Miesten kohdalla alkoholin käyttäjien osuudessa ei ole juuri tapahtunut muutoksia. Koko tarkastelujakson ajan yhdeksän miestä kymmenestä on ollut alkoholijuomien käyttäjiä. Koska miesten lukumäärä on kasvanut viimeksi kuluneiden neljän vuosikymmenen aikana, on alkoholijuomia käyttävien miesten määrä nousut vuodesta 1968 vuoteen 2000 vajaasta 1,4 miljoonasta noin 1,7 miljoonaan.

Sen lisäksi, että yhä suurempi osa naisista on ryhtynyt alkoholijuomien käyttäjiksi, naisten kuluttama alkoholimäärä on lisääntynyt selvästi. Vuonna 1968 yli 15 vuotta täyttäneiden naisten keskimääräinen alkoholinkulutus oli 1,1 litraa 100 %:n alkoholia vuodessa. Vuoteen 2000 mennessä naisten keskimääräinen alkoholinkulutus oli noussut 5,2 litraan eli lähes viisinkertaistunut. Vaikka muutos on suuri, alittaa naisten kulutustaso edelleen miesten vuoden 1968 kulutustason. Miesten keskimääräinen alkoholinkulutus oli tuolloin 8,6 litraa. Vuodesta 1968 vuoteen 2000 miesten keskimääräinen alkoholinkulutus on kaksinkertaistunut ja on nyt lähes 17 litraa 100 %:n alkoholia vuodessa.

Naisten alkoholinkäytön yleistyminen ja kulutetun alkoholimäärän lisääntyminen ovat johtaneet siihen, että naisten osuus alkoholin kokonaiskulutuksesta on kasvanut. Vuonna 1968 naisten osuus alkoholin kokonaiskulutuksesta oli runsaat 10 prosenttia. Seuraavina vuosikymmeninä heidän osuutensa nousi noin 20 prosenttiin. Nykyään naiset juovat runsaan neljänneksen kaikista alkoholijuomista.

2.4 Nuorten alkoholinkäyttö

Nuorten juomatapojen kehityksessä on erotettavissa useita vaiheita. Vuotta 1968 seuranneet vuodet mullistivat nuorten juomatavat. Juodut määrät lisääntyivät tuntuvasti 1960-luvun lopussa ja 1970-luvun alussa. Myös juomiskerrat lisääntyivät ja raittiiden nuorten osuus putosi jyrkästi. Noina vuosina yleistyi nuorten juominen etupäässä tai lähes yksinomaan omissa porukoissa. Alkoholi levisi nuorisokulttuuriin.

Asenteet juomista kohtaan kiristyivät 1970-luvulla. Samaan aikaan raittiiden nuorten osuus kääntyi nousuun ja nuorten juominen tuli harvinaisemmaksi. Tämä vaihe kesti 1980-luvun puoleenväliin. Sen jälkeen nuorten alkoholinkulutuksessa käynnistyi noin 15 vuoden pituinen uusi kasvuaalto. Tänä ajanjaksona alkoholin kulutus yleistyi kaikilla mittareilla mitattuna eritoten tyttöjen keskuudessa. Samalla tyttöjen alkoholin käytön tiheys ja humalajuomisen yleisyys lähestyi poikien tasoa tai jopa saavutti sen.

Tyttöjen ja poikien juomisen yhtäläisyydet koskevat erityisesti 14–16 -vuotiaita. Sen sijaan nuoret naiset juovat selvästi harvemmin ja myös humaltuvat harvemmin kuin nuoret miehet. Lisäksi tyttöjen kerralla juomat määrät alittavat selkeästi poikien kertamäärät.

Vuosituhanneen vaihteessa noin 15 vuotta kestänyt nuorten alkoholinkäytön ja humalahuomisen juomatavan yleistyminen näyttää Nuorten terveystapatutkimusten vuosien 1999, 2001 ja 2003 aineistojen mukaan kääntyneen loivaan laskuun 12- ja 14 -vuotiaiden poikien ja tyttöjen sekä 16-vuotiaiden poikien parissa.

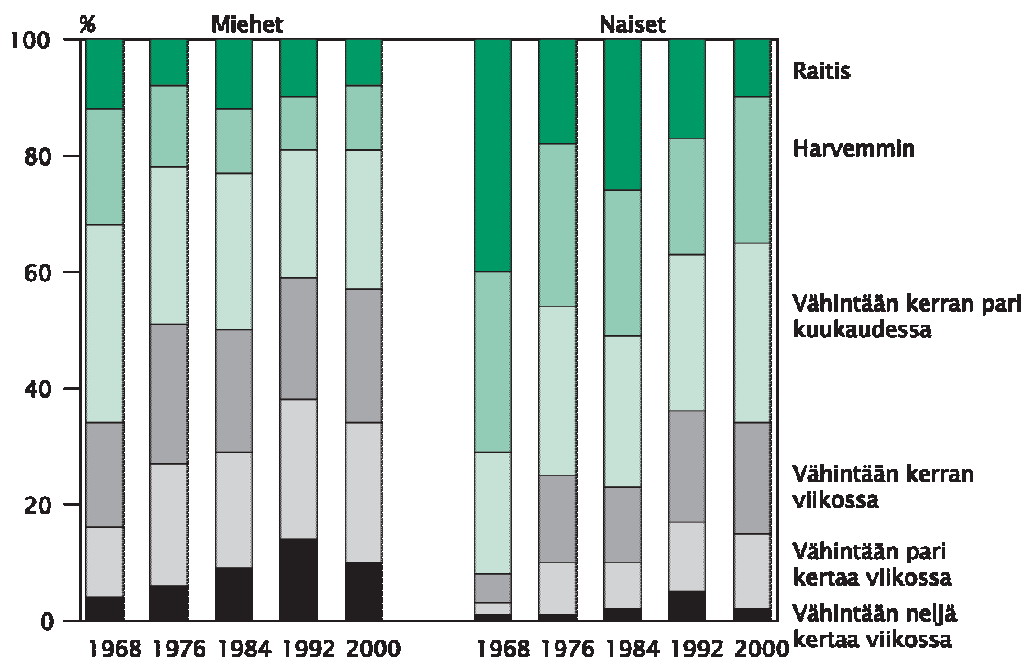
Aivan viimeaikaiset kouluterveyskyselyn tulokset viittaavat taas siihen, että vuoden 2004 tapahtumien yhteydessä nuorten humalajuominen olisi lisääntynyt. Raittiuden lievä yleistyminen ei kuitenkaan näytä katkenneen. Kansanterveyslaitoksen aikuisväestön terveyskäyttäytymistä koskevan huhti-kesäkuussa 2004 toteutetusta tutkimuksesta annetun tiedotteen mukaan 15-24 -vuotiaiden alkoholin viikkokäyttöä olisi viime aikoina hallinnut laskeva trendi. Itse tutkimusta ei ole vielä julkaistu.

Vaikka eurooppalaisen koululaistutkimuksen (ESPAD) vuosien 1999 ja 2003 aineistot kertovat 15-16 -vuotiaiden suomalaisten koululaisten alkoholin käytön ja humalaan juomisen vähentyneen, alkavat suomalaisnuorten juomiskokeilut kuitenkin aikaisin. Noin kolmannes suomalaisista nuorista ilmoittaa kokeneensa itsensä juopuneeksi 13-vuotiaana tai aiemmin. Alle 12-vuotiaana juovuksissa on ollut vain kymmenisen prosenttia, kun taas 15-vuotiaista jo lähes kolme neljästä. Selkeä raja juomiskokeiluihin näyttää olevan siis 13-14 vuoden ikä. (Hibell ym. 2004, Ahlström ym. 2004.)

Nuorille tehdyn haastattelututkimuksen mukaan suomalaiset nuoret suhtautuvat juomiseen ja juomisen seuraamuksiin positiivisesti – humala yhdistetään hauskanpitoon ja humaltumista arvostetaan. (Jaatinen 2000.)

2.5 Alkoholin käytön useus

Alkoholijuomien lähes päivittäinen käyttö on edelleen harvinaista Suomessa. Juominen useammin kuin kerran viikossa on kuitenkin paljon yleisempää kuin sukupolvi sitten (kuvio 4). Vuonna 1968 kuusitoista prosenttia 15–69-vuotiaista miehistä käytti alkoholia vähintään pari kertaa viikossa. Vuoteen 2000 mennessä heidän osuutensa oli noussut 34 prosenttiin. Naisten keskuudessa juomistiheyden suhteellinen kasvu on ollut suurempi. Vuodesta 1968 vuoteen 2000 vähintään pari kertaa viikossa alkoholia käyttävien naisten osuus on noussut 3 prosentista 15 prosenttiin. Juomistiheyden kasvu on ollut suurinta 30–49 ja 50–59 -vuotiaiden miesten ja naisten keskuudessa.

Kuvio 4. Alkoholinkäytön useus vuosina 1968, 1976, 1984, 1992 ja 2000.

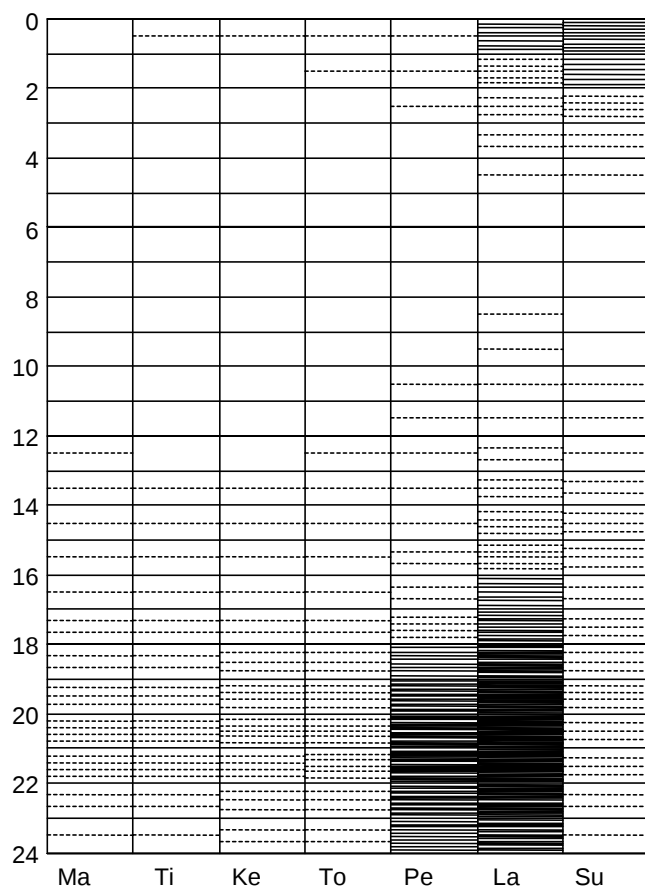
Lähde: Suomalaiset juomatavat vuonna 2000, Stakes

2.6 Alkoholin käyttöyhteydet ja käytön ajoittuminen

Alkoholi on levinnyt uusiin käyttöyhteyksiin. Kosteat lounaat ovat harvinaistuneet 1980-luvulta lähtien. Toisaalta alkoholinkäyttö on yleistynyt yleisillä paikoilla ja yleisissä tilaisuuksissa, kuten urheilu- ja kulttuuritilaisuuksissa, kesäfestivaaleilla, terasseilla, puistoissa ja taivasalla ylipäätään; tilanteissa, joissa lapsiakin on läsnä.

Alkoholinkäyttö painottuu edelleen voimakkaasti viikonloppuihin (Kuvio 5). Vuodesta 1992 vuoteen 2000 on etenkin miesten alkoholinkäytössä havaittavissa siirtymistä kohti yö- ja aamutunteja. Siirtymä koskee ennen kaikkea perjantain ja lauantain välistä yötä ja liittyy todennäköisesti ravintoloiden aukioloaikojen pitenemiseen. Kuviossa yksi viiva (sekä katko että yhtenäinen viiva) vastaa noin 30 000 henkilöä (15 000 – 45 000). Kuvion tyhjä ruutu tarkoittaa siis, että ko. tunnin aikana alle 15 000 suomalaista on nauttinut alkoholia.

Kuvio 5. Alkoholin nauttijoiden määrä tyypillisellä syysviikolla vuonna 2000 viikonpäivän ja kellonajan mukaan.

2.7 Humalan kokeminen

Suomalaisen alkoholipolitiikan yhtenä päämääränä on ollut humalahakuisen juomatavan vähentäminen. Välillä on uskottu tämän tavoitteen voivan toteutua, vaikka alkoholin kokonaiskulutus samalla kasvaisikin. Ainakin tähän asti tuntuva lisäys alkoholin kokonaiskulutuksessa on myötävaikuttanut humalajuomisen yleistymiseen ja humalajuomisen leviämiseen uusiin väestöryhmiin.

Humalajuomista ja sen yleistymistä on tutkittu kahdeksan vuoden välein toistetuissa juomatapatutkimuksissa kysymällä ”Kuinka usein käytätte alkoholia niin, että se tuntuu oikein toden teolla?”. Tämän subjektiiviseen harkintaan perustuvan mittarin mukaan naisten humalajuominen on lisääntynyt selvästi. Vuonna 1968 noin 10 prosenttia naisista ilmoitti olleensa humalassa ainakin kerran vuodessa. Tämä osuus on kasvanut asteittain ja vuonna 2000 se oli noin 45 prosenttia.

Koska miesten humalajuominen on paljon yleisempää kuin naisten humalajuominen, on miesten humalajuomisen muutoksen kuvaamiseksi perusteltua käyttää tiukempaa kriteeriä kuin naisten humalajuomisen muutosta kuvattaessa eli tarkastella, kuinka moni mies on ilmoittanut olleensa humalassa ainakin kerran kuukaudessa. Vuonna 1968 noin 14 prosenttia miehistä oli nauttinut alkoholia ”oikein toden teolla” ainakin kerran kuukaudessa. Vuonna 1984 vastaava osuus oli noussut 26 prosenttiin. Tämän jälkeen se on pysynyt suurin piirtein ennallaan.

Humalan tavoittelu on suomalaisessa juomakulttuurissa hyväksyttävää. 13-16-vuotiaille peruskoululaisille tehdyissä ryhmähaastatteluissa korostuu se, kuinka varhain nuoret sosiaalistuvat suomalaiseen päihdekulttuuriin; päihteiden käyttöä ja humaltumista arvostetaan ja pidetään tavoiteltavana. Samalla nuoret tuovat esille sen, kuinka päihteiden käyttöön ja humaltumiseen houkuttavat seikat ovat niin pakottavia, että päihteistä on lähes mahdoton kieltäytyä. Nuorten mielikuvissa kaikki muutkin ja erityisesti vanhemmat nuoret juovat ja arvostusta saadakseen on mentävä muiden mukana. (Jaatinen 2000.)

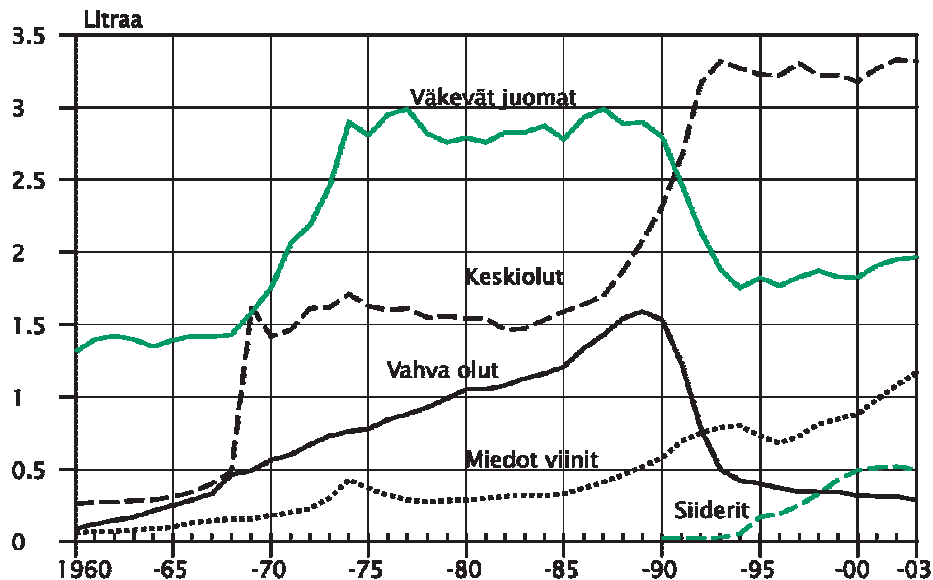
2.8 Riskikulutus

Väestötason tutkimukset osoittavat, että tietyltä kulutustasolta alkaen alkoholinkäyttöön liittyvien terveydellisten ja sosiaalisten haittojen todennäköisyys kasvaa voimakkaasti. Viikon aikana juodun alkoholimäärän riskirajaksi on epidemiologisten tutkimusten perusteella määritelty naisille 16 ja miehille 24 annosta alkoholia olettaen, että nämä määrät jakautuvat vähintään neljälle viikonpäivälle. Karkean arvion mukaan noin viidennes alkoholia käyttävistä miehistä ja kymmenisen prosenttia naisista juo viikon aikana riskirajan verran tai sitä enemmän.

2.9 Alkoholijuomien kulutus juomaryhmittäin

Suomalaisten suosimat juomalajit ovat vaihdelleet suuresti viime vuosikymmeninä (kuvio 6). Vuonna 1960 peräti 71 prosenttia alkoholijuomista kulutettiin väkevinä alkoholijuomina eli yli 22 tilavuusprosenttia alkoholia sisältävinä juomina. Keskioluen vapauttaminen vuonna 1969 kavensi väkevien alkoholijuomien osuutta olennaisesti. Vuonna 1970 keskioluen osuus oli noussut 33 prosenttiin ja väkevien alkoholijuomien osuus oli pudonnut 41 prosenttiin. Seuraavien vuosien aikana keskioluen status etenkin ravintolajuomana väheni, ja väkevien alkoholijuomien osuus kokonaiskulutuksesta lisääntyi. Vuonna 1980 väkevien juomien osuus oli 44 prosenttiin ja keskioluen 24 prosenttia.

Kuvio 6. Alkoholijuomien tilastoitu kulutus juomaryhmittäin 100 %:n alkoholina vuosina 1960–2003, litraa asukasta kohti.

Lähde: Stakes

Keskioluen uusi tuleminen ajoittui 1980-luvun loppuun ja 1990-luvun alkuun. Vuonna 1990 Suomessa juotiin puolet alkoholijuomista oluena. Keskioluen osuus oli tuolloin 30 ja vahvan oluen osuus 20 prosenttiyksikköä. Tämän jälkeen vahva olut on vähitellen menettänyt asemaansa. Vuonna 2003 vahvan oluen osuus alkoholin kulutuksesta oli noin neljä prosenttia. Keskioluen kulutus on vuoden 1993 jälkeen pysynyt korkealle tasolla. Vuonna 2003 lähes puolet kaikesta alkoholista juotiin oluena.

Väkevien alkoholijuomien kulutuksen osuus supistui 42 prosentista vuonna 1987 noin 26 prosenttiin vuonna 1994. Tämän jälkeen väkevien alkoholijuomien osuus alkoholin kulutuksesta pysyi ennallaan vuoden 2004 veronalennuksiin asti.

Viinien kulutus on ollut lähes jatkuvassa kasvussa 1960-luvun alusta lähtien ja varsin nopeassa kasvussa 1980-luvun puolenvälin jälkeen. Viinien osuus kaikesta kulutetusta alkoholista on lähes kolminkertaistunut. Se oli 5 prosenttia vuonna 1985 ja 15 prosenttia vuonna 2003. Vuonna 2004 viinien kulutus jäi hieman vuoden 2003 tasoa pienemmäksi.

Viinien nauttiminen aterialla on hienoisessa nousussa, mutta edelleen harvinaista. Tässä mielessä ei voida puhua alkoholinkulutuksen arkistumisesta. Vuoden 1992 juomatapatutkimuksen mukaan 6 prosenttia suomalaisista joi viiniä aterian yhteydessä vähintään kerran viikossa. Vuoteen 2000 mennessä tämä osuus oli noussut 9 prosenttiin. Viinin ja ruoan yhdistäminen jakautuu epätasaisesti väestöryhmien kesken. Yleisintä se on keski-ikäisten ja pitkälle koulutettujen parissa.

Joskus punaviinien katsotaan ilmentävän todellisen viinikulttuurin olemassaoloa paremmin kuin valkoviinien. Tällöin oletetaan, että valkoviinejä kulutetaan useammin suurempina kerta-annoksina kuin punaviinejä eli humalahakuisesti. Valkoviinejä myös käytetään useammin juomasekoituksina kuin punaviinejä. Suomessa punaviinien kulutus ohitti valkoviinien kulutuksen vuonna 2002, ja vuoden 2004 veronalennukset vähensivät erityisesti hedelmäviinien ja halpojen valkoviinien kulutusta. Vaikutus punaviinien kulutukseen oli pienempi, joskin punaviinien kulutuksen kasvuvauhti pieneni selvästi.

Vuoden 1995 alkoholilaki mahdollisti enintään 4,7 tilavuusprosenttia alkoholia sisältävien siiderien ja viinipohjaisten long drinkin juomien myynnin samoin ehdoin kuin keskoliuen myynnin. Nimenomaan siidereistä tuli nopeasti nuorten ja myös aikuisten naisten suosima päihde- ja seurustelujuoma.

2.10 Juomatapojen muuttumaton ydin

Juomatapojen muuttuminen on vahvasti sidoksissa yleisiin yhteiskunnallisiin ja kulttuuriin muutosprosesseihin. Suomen viime vuosikymmenten kasvavan alkoholinkulutuksen taustalla on yleinen taloudellinen vaurastuminen ja hyvinvoinnin lisääntyminen sekä alkoholijuomien saatavuuden paraneminen. Alkoholinkulutuksen kasvu ei kuitenkaan selity näin yksinkertaisesti. Euroopassa on maita, joissa kansalaisten tulotaso ja alkoholinkulutuksen taso eivät kulje samalla tavoin käsi kädessä. Esimerkiksi Ranskassa alkoholinkulutuksen trendi on ollut laskeva koko sodanjälkeisen ajan pudoten 1950-luvun alun noin 20 litrasta nykyiseen noin 11 litraan henkeä kohti. Ranskan ilmiötä on selitetty viittaamalla kaupungistumisen vaikutuksiin. Maaseutumainen elämäntapa, johon kuului runsaasti viinin kulutusta, on menettänyt pohjaa ja eritoten pöytäviinien suosio laskenut.

Ennen vuotta 1969 alkoholinkulutus oli Suomessa keskittynyt kaupunkeihin. Kaupungistuminen selittääkin osaltaan alkoholinkulutuksen kasvua. Alkoholijuomien kasvava suosio heijastelee tuotteen ja sen käytön suurta symbolista arvoa. Alkoholijuomien ja alkoholinkäytön merkitykset ovat kuitenkin muuttuneet ajasta, jolloin juomistilanteita oli paljon vähemmän ja juominen oli valtaosin miesten varassa. Moraalinen paatos on hälvennyt, kun juomistilanteet ovat monipuolistuneet. Paheksuvat asenteet juomista kohtaan ovat korvautuneet yhä hyväksyvämmillä asenteilla ja alkoholinkäyttö on yleistynyt yleisillä paikoilla ja esimerkiksi urheilu- ja kulttuuritilaisuuksissa. Ravintolakaan ei enää ole samalla tavalla vain miehen vapauden valtakuntaa kuin kaksi tai kolme vuosikymmentä sitten.

Alkoholinkäytön leviäminen mitä moninaisimpiin sosiaalisiin vuorovaikutustilanteisiin on muuttanut suhdettamme alkoholijuomiin. Kulttuuriset tavat ovat kuitenkin kerroksellisia, eivätkä kaikki tottumukset ole muuttuneet tasatahtia. Suomalaisten juomatapojen vanha ydin, humalahakuinen kulutus, elää edelleen sitkeänä ja sen periaatteet omaksutaan jo nuorena ensimmäisten kokeilujen myötä. Vahva humaltuminen on pysynyt — ellei peräti voimistunut — suomalaisten juomatapojen keskeisenä piirteenä. Nykyään myös tytöillä ja naisilla on eri tavalla oikeus humaltua kuin ennen vanhaan. Juomatapojen sitkeydestä kielii myös se, että alkoholin nauttiminen ruokajuomana on edelleen varsin harvinaista.

2.11 Alkoholin kulutus vuonna 2004

Tammikuun 1 päivänä Suomi poisti alkoholijuomien matkustajatuontia EU-maista rajoittaneet kiintiöt. Vaikka tämä toimenpide johtikin näyttävästi uutisoituun alkoholijuomien tuonnin lisääntymiseen Saksasta, se ei kuitenkaan johtanut merkittävään lisäykseen alkoholijuomien koko matkustajatuonnin määrässä, koska Saksasta tuodun alkoholin osuus alkoholijuomien matkustajatuonnista on hyvin pieni.

Viron liittyminen EU:n jäseneksi toukokuun 1 päivänä lisäsi huomattavasti matkustajien mahdollisuuksia tuoda Suomeen halpaa viinaa ja olutta tarvitsematta maksaa niistä alkoholiveroja Suomeen. Tuonnin hillitsemiseksi Suomessa alennettiin alkoholiveroja maaliskuun ensimmäisenä päivänä keskimäärin 33 prosentilla. Väkevien alkoholijuomien verot alenivat 44 prosenttia, välituotteiden 40 prosenttia, viinien 10 prosenttia ja oluen 32 prosenttia. Halvimpien viinojen hinnat alenivat lähes 40 prosenttia, kun taas halvimpien viinien hintojen alennus oli 4 prosentin luokkaa. Alkossa myytyjen oluiden hinnat alenivat veronalennuksen vuoksi noin 13 prosenttia. Lisääntyneen kotimaisen kilpailun, veronalennuksen ja Viron EU-jäsenyyden myötä keskioluesta on tullut päivittäistavarakaupoissa yhä suuremmassa määrin tarjoustuote. Se on merkinnyt, että keskioluen hinnat ovat alentuneet enemmän kuin veronalennuksen verran. Halvimmillaan keskioluen tarjoushinnat ovat lähennelleet Viron hintoja.

Alkoholijuomien verojen ja hintojen alennus näkyy selvästi Alkon myynnissä. Ennen veronalennusta Alkon viikkomyynti lisääntyi noin 3 prosentin vauhdilla kasvun painottuessa mietoihin viineihin ja long drink -juomiin. Viinien myynnin kasvu oli 10 prosentin luokkaa ja long drink -juomien myynnin kasvu lähenteli 20 prosenttia. Väkevien alkoholijuomien myynti oli edellisvuoden tasolla ja oluen myynnissä oli vähennystä edelliseen vuoteen verrattuna.

Maaliskuun ensimmäisellä viikolla Alko myi alkoholia 44 prosenttia enemmän kuin vastaavana ajanjaksona vuotta aiemmin. Väkevien alkoholijuomien myynti nousi noin 70 prosenttia.

Veronalennus on lisännyt alkoholijuomien kotimaista myyntiä suurin piirtein hallituksen esityksessä ennakoitulla määrällä. Maalis-huhtikuussa Alkon myynti lisääntyi 100 prosentin alkoholina hinnanalennusten vuoksi noin viidenneksen edellisvuoteen verrattuna. Väkevien alkoholijuomien myynti lisääntyi noin kolmanneksen. Päivittäistavarakaupan alkoholinmyynnin on arvioitu lisääntyneen noin 10 prosenttia. Ravintoloissa alkoholin myynti aleni muutaman prosentin. Kaiken kaikkiaan hinnanalennukset lisäsivät alkoholin kulutusta maalis-huhtikuussa runsaat kymmenen prosenttia edellisvuoteen verrattuna.

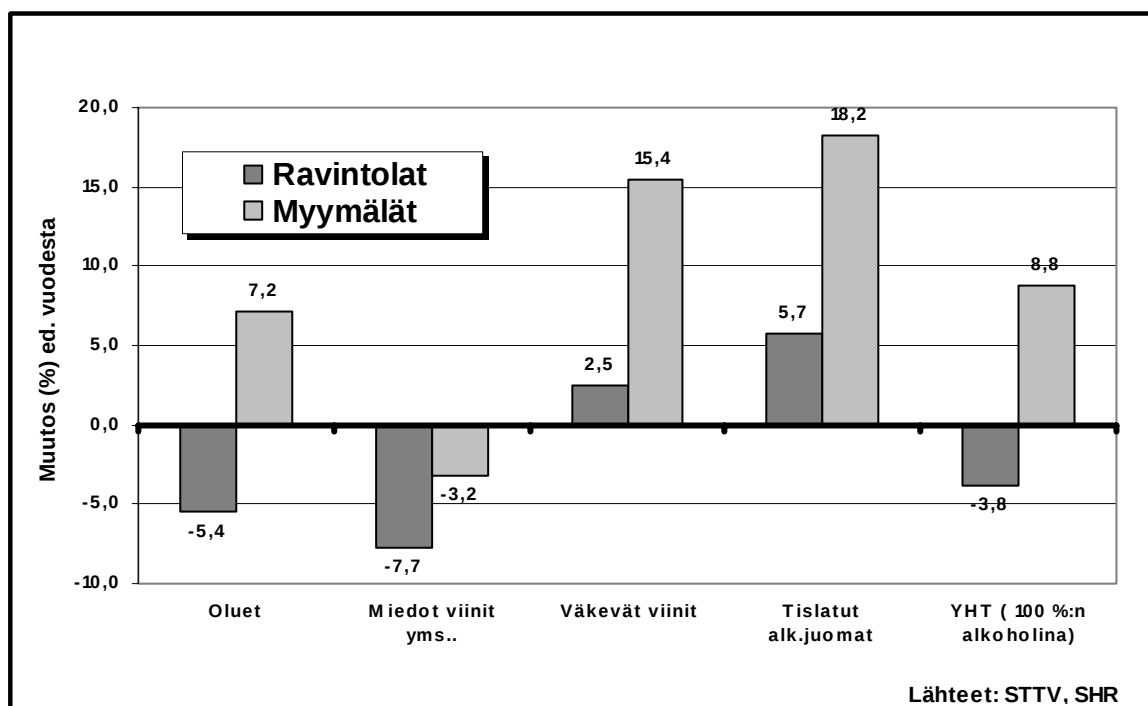
Viron EU-jäsenyys hidasti alkoholijuomien kotimaisen myynnin kasvuvauhtia. Elokuun puolenvälin jälkeen Alko on myynyt alkoholia viikkotasolla noin 9 prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin. Väkevien alkoholijuomien myynnin kasvuvauhti on asettunut noin 20 prosenttiin. Välituotteiden myynnissä on selvää kasvua, kun taas viinien myynti on lievässä laskussa. Alkon oluen myynti on Viron EU-jäsenyyden jälkeen ollut selvästi pienempää kuin vuotta aiemmin. Tammi-marraskuussa 2004 Alkon keskioluen myynti on vähentynyt 25 prosenttia ja vahvan oluen myynti 10 prosenttia edellisvuoden vastaavaan ajanjaksoon verrattuna.

Päivittäistavarakaupan alkoholin myynti lisääntyi touko-kesäkuussa hieman yli 10 prosenttia. Heinäkuun huonot säät painoivat päivittäistavarakaupan alkoholinmyynnin 14 prosenttia edellisvuotta pienemmäksi. Myös ravintoloissa viileä ja sateinen heinäkuu pudotti alkoholin myyntiä lähes 14 prosenttia. Sekä elokuussa että syyskuussa päivittäistavarakauppa taas myi alkoholijuomia 11 prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin. Anniskelussa alkoholinmyynti väheni elokuussa 4 prosenttia, mutta lisääntyi syyskuussa yhden prosentin.

Alkoholin tilastoidun kulutuksen kasvuksi toukokuussa Tuotevalvontakeskus ilmoittaa 6 prosenttia ja kesäkuussa 10 prosenttia. Heinäkuussa kulutus väheni 4 prosenttia, mutta lisääntyi taas elokuussa 5 prosenttia ja syyskuussa 9 prosenttia.

Alkoholin tilastoidun kulutuksen kasvu oli tammi-syyskuussa 6,5 prosenttia (Kuvio 7). Alkoholin vähittäismyynti lisääntyi 8,8 prosenttia ja anniskelumyynti väheni 3,8 prosenttia. Kaikkien muiden juomaryhmien paitsi mietojen viinien kulutus lisääntyi. Oluen vähittäismyynnin kasvu oli 7 prosenttia, välituotteiden 15 prosenttia ja väkevien alkoholijuomien 18 prosenttia. Sekä väkevien viinien että väkevien alkoholijuomien anniskelumyynti lisääntyi. Oluen ja mietojen viinien anniskelu sen sijaan supistui.

Kuvio 7. Alkoholijuomien vähittäismyynnin ja anniskelumyynnin muutokset juomaryhmittäin tammi-syyskuussa 2004, prosenttia

Toteutetusta veronalennuksesta huolimatta alkoholijuomien, erityisesti väkevien alkoholijuomien hinnat jäivät Virossa selvästi alhaisemmiksi kuin Suomessa. Veronalennusesityksessään hallitus arvioikin matkustajien alkoholintuonnin kaksinkertaistuvan Viron tullessa

EU:n jäseneksi. Yhdessä kotimaisen alkoholinmyynnin kasvun kanssa tämän ennakoitiin johtavan alkoholin kokonaiskulutuksen noin 15 prosentin kasvuun.

Tilastokeskus kerää neljännesvuosittain matkailutilaston yhteydessä tietoja matkustajien alkoholintuonnista. Sekä huhti-, touko- ja kesäkuuta että heinä-, elo- ja syyskuuta koskevat luvut kertovat matkustajien alkoholintuonnin lisääntyneen. Väkevien alkoholijuomien ja välituotteiden tuonti näyttää kaksinkertaistuneen edellisvuoteen verrattuna. Viinien, long-drink -juomien ja siiderien yhteenlaskettu tuonti on lisääntynyt vieläkin nopeammin. Kasvu johtuu siitä, että aikaisemmin matkustajan ei kannattanut käyttää väkevien alkoholijuomien tai viinien tuontimahdollisuutta suhteellisen vähän alkoholia sisältävien long-drink -juomien ja siidereiden tuontiin. Oluen tuonti on Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan lisääntynyt vain vajaan viidenneksen.

TNS Gallupin Tuotevalvontakeskuksen toimeksiannosta kerätyssä aineistossa vastaajilta tiedusteltiin marraskuussa 2004 alkoholin matkustajatuontia viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana. Tänä ajanjaksona Viro ehti olla EU:n jäsenenä 6 kuukautta. Tulosten mukaan väkevien alkoholijuomien tuonti olisi lisääntynyt vuoden 2003 marraskuussa tehtyyn vastaavanlaiseen tutkimukseen verrattuna 50 prosenttia. Vastaava lisäys välituotteiden tuonnissa oli 21 prosenttia. Viinien tuonti ei lisääntynyt lainkaan ja oluen tuonti oli 13 prosenttia pienempi kuin vuotta aiemmin.

Panimoteollisuusliitto julkaisi TNS Gallupilta tilaamansa seurantatutkimuksen tulokset marraskuun alussa. Tässä tutkimuksessa arviot matkustajien vuosituonnista perustuvat huhtikuun jälkeen toteutettuihin haastatteluihin. Koska matkustus Viroon on vilkkaimmillaan kesäkuukausina, ovat näin lasketut kasvuarviot suuremmat kuin Tilastokeskuksen tutkimuksessa.

Alkoholijuomien matkustajatuonti oli vuonna 2003 noin 10 prosenttia alkoholijuomien kokonaiskulutuksesta. Edellä esitettyjen tietojen perusteella alkoholijuomien matkustajatuonti olisi vuositason kasvatamassa alkoholin kokonaiskulutusta noin 5 prosenttiyksiköllä, jolloin alkoholin kokonaiskulutuksen voidaan arvioida lisääntyvän vuositason yli 10 prosenttia. Tämä merkitsisi, että vuonna 2004 alkoholin kokonaiskulutus olisi noin 10,3 litraa.

3. Alkoholi ja väkivaltarikollisuus

3.1 Alkoholin kulutuksen ja väkivallan tason yhteys väestötason tutkimuksissa

3.2. Väkivaltarikollisuuden määrällinen kehitys ja alkoholin osuus teoissa

3.3 Väestöhaastattelututkimusten näkökulma

3.4 Väkivallan tapahtumapaikoista

3.5 Alkoholin ja väkivallan välisestä yhteydestä väkivallan vähentämisen keinoihin

Alkoholinkulutuksella on kahdenlaisia vaikutuksia rikollisuuteen. Alkoholin *pitkäaikaisvaikutus* rikollisuuteen ilmenee siinä, että alkoholin kulutus ja käyttötavat säätelevät ainakin osaksi syrjäytyneen ja päihdeongelmaisen väestönosan kokoa. Tiedetään, että suuri osa ns. urautuneista rikoksentekeijöistä on peräisin tästä väestönosasta. Syrjäytyneestä, runsaasti alkoholia käyttävästä väestönosasta tulee myös suuri joukko henkirikoksiin syyllistyneistä.

Alkoholin välitön, *tilannesidonnainen* merkitys seuraa alkoholin käyttäytymisen hallintaa ja tekojen seurauksien arviointia heikentävästä ominaisuudesta. Loukkaus, suuttumus tai riita voi saada humaltuneen käyttämään fyysisistä väkivaltaa, mitä ei selvin päin tapahtuisi. Tosin katsotaan, että humaltuminen ei yleensä yksin lisää aggressiivisuutta, vaan yhdessä henkilön muiden, esimerkiksi sen hetkiseen elämäntilanteeseen liittyvien stressitekijöiden kanssa.

Alkoholin nähdään siis kytkeytyvän kiinteästi rikollisuuteen ja erityisen selvänä pidetään alkoholin ja väkivallan yhteyttä.

3.1 Alkoholin kulutuksen ja väkivallan tason yhteys väestötason tutkimuksissa

Alkoholin ja väkivallan yhteyttä voidaan tarkastella ensinnäkin väestötason tutkimuksien kautta. Alkoholin kulutuksen ja väkivaltarikollisuuden tason tilastollista yhteyttä aikasarja-aineistoja käyttäen on Pohjoismaissa tutkittu ainakin Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa. Norjassa ajanjaksoa 1931-1977 koskevan analyysin mukaan yhden litran lisäys asukasta kohti lasketussa alkoholin kulutuksessa (100 % alkoholiksi muutettuna) tuotti 16 prosenttia lisää väkivaltaa. Mittarina oli tällöin väkivaltarikoksista tuomittujen määrä. Kyse on lyhyen aikavälin yhteydestä eli alkoholin kulutuksen ja saman vuoden väkivallan muutosten yhteydestä. Tutkijoiden johtopäätös oli, että Norjassa alkoholinkulutuksen muutoksilla on ollut havaittava vaikutus väkivaltarikollisuuden kehitykseen tarkasteltuna ajanjaksona, joskin kehitykseen on vaikuttanut myös muita tekijöitä. (Skog & Björk 1988.)

Ruotsissa Lenke (1989) on soveltanut samanlaista aikasarjamallia alkoholinkulutukseen ja väkivaltarikollisuuteen. Myös Ruotsissa alkoholinkulutuksen ja pahoinpitelyrikollisuuden vuosimuutosten välillä on tilastollinen yhteys. Laskentamallissa alkoholin kulutuksen kasvu yhdellä absoluuttialkoholilitralla asukasta kohden (15-59-vuotiaaseen väestöön suhteutettuna) on vuosina 1950-1980 vastannut 6 prosentin kasvua pahoinpitelyrikollisuudessa. Henkirikosten määrään alkoholinkulutus näyttää myös heijastuvan, sillä litran lisäys alkoholin keskikulutuksessa on tuottanut 11 prosentin lisäyksen henkirikollisuuden tasoon Ruotsissa. Tulos koskee vuosia 1921-1984. Tuoreemmassa ruotsalaisessa tutkimuksessa

Nordström (1998) raportoi myös alkoholin kulutuksen ja henki- ja pahoinpitelyrikollisuuden tason merkitsevistä yhteydestä (1956-1994).

Suomen pahoinpitelyrikollisuuden kehitystä vuosina 1950-2000 koskevassa tutkimuksessa alkoholin kulutuksen muutos oli yhteydessä pahoinpitelyrikollisuuden tason muutoksiin. Analyysin mukaan yhden litran lisäystä alkoholin kesikulutuksessa (absoluuttialkoholia 15- vuotta täyttäneellä kohden) on ajanjaksolla vastannut keskimäärin 13 pahoinpitelyrikoksen lisäys väestön 100 000 asukasta kohden. Vuoden 2001 pahoinpitelytasolla tämä merkitsisi noin 3 prosentin lisäystä rikosten määrään. Jos laskentamallissa oletetaan, että alkoholin kulutuksen vaikutus on suhteellisesti sitä suurempi, mitä korkeampi on väkivaltarikollisuuden lähtötaso, saadaan alkoholiefektiksi 6 prosentin kasvu pahoinpitelyrikollisuudessa. Koko maan kehitystä kuvaavilla aikasarjamalleilla ei alkoholinkulutuksen vaikuttavuutta voida mitata kovin tarkasti ja sitä paitsi kysymys on *tilastollisesta yhteydestä*. Arviot vaihtelevat mm. siitä riippuen, mitä muita tekijöitä on mukana rikollisuuskehitystä selittämässä. Edellä mainitussa laskentamallissa on pahoinpitelyrikollisuuden tasonmuutosten selittäjänä mukana myös yleistä taloudellista kehitystä kuvaava yksityisten kulutusmenojen muutos. (Sirén 2002.)

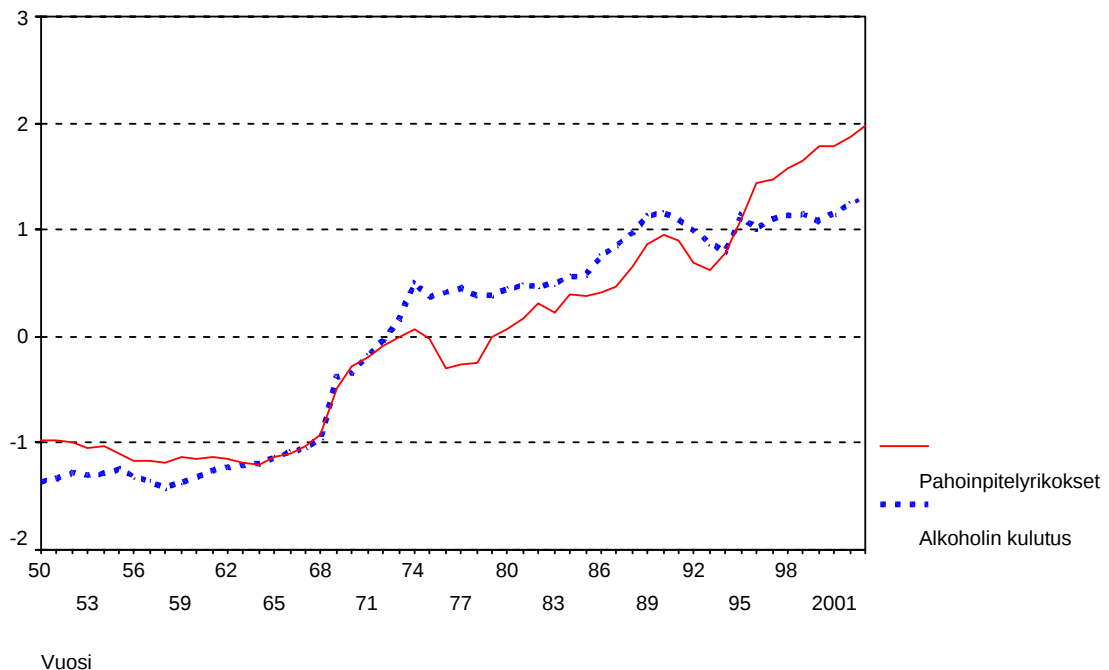
Edellä mainituissa tilastollisissa laskentamalleissa alkoholin kulutuksen yhteys väkivaltarikollisuuteen tarkoittaa pitkän ajan keskiarvoa. Suomessa ei henkirikoskuolleisuuden ja alkoholin kulutuksen välillä (1950-2000) ole siis havaittavaa lyhyen aikavälin yhteyttä, joka tarkoittaisi, että kulutusmuutos heijastuisi välittömästi surmien määrään. Suomalaisen henkirikollisuuden luonteenpiirteet huomioon ottaen, alkoholin kulutuksen kasvu saattaa kuitenkin pitemmällä aikavälillä ja viipeellä vaikuttaa negatiivisesti henkirikostilanteeseen.

Alkoholin kulutuksen vaikutuksia on arvioitu myös erikseen alkoholin anniskelu- ja vähittäiskulutuksen osalta. Suomea ja Ruotsia koskevien tutkimusten mukaan näyttäisi, että anniskelukulutuksella on jonkin verran vahvempi yhteys pahoinpitelyrikollisuuteen kuin vähittäiskulutuksella (Nordström 1998, Sirén 2000, 2002). Voidaan olettaa, että anniskelukulutuksen muutokset heijastuvat ennen muuta ravintolassa tapahtuvien pahoinpitelyjen määrään, kun taas alkoholin vähittäismyynnin lisäys heijastuu yksityisillä paikoilla, kuten asunnoissa tapahtuvaan väkivaltaan. Koska asuntoväkivalta (mm. valtaosa henkirikoksista ja törkeistä pahoinpitelyistä) on yleensä vakavampaa väkivaltaa kuin julkisten ja puolijulkisten tilojen väkivalta, alkoholin *vähittäiskulutuksen kasvua on arvioitu haitallisemmaksi kuin anniskelukulutuksen kasvua*. Näin siksi, että anniskelupaikoissa sekä nautittu alkoholimäärä että käyttäytyminen on kontrolloidumpaa kuin yksityisissä tiloissa. Toisaalta varuksena tähän on otettava huomioon, että anniskelupaikoissa nautittu alkoholi kulkeutuu anniskelupaikan sulkeuduttua ja yön myöhäisinä tunteina koteihin ja yhtä hyvin alkuillasta ”pohjiksi” vähittäiskulutuksena nautittu alkoholi voi kulkeutua ravintoloihin.

Alkoholin kulutuksen kasvun vaikutusta voidaan myös yrittää arvioida tarkastelemalla, mitä on tapahtunut silloin kun alkoholin saatavuus on merkittävästi kasvanut tai pienentynyt. Vuosi 1969 oli tällainen ajankohta. Alkoholilakiuudistus ja siihen sisältynyt keskioluen myynnin vapauttaminen lisäsi varsinkin alkoholin anniskelukulutusta ennen näkemättömästi. Kun anniskelukulutus vielä vuonna 1968 oli 0,9 litraa 100-prosenttista alkoholia jokaista 15 vuotta täyttäneellä kohden, se kasvoi lain muutoksen jälkeen 1,5 litraan eli vuodessa 62 prosenttia. Alkoholin vähittäiskulutus, tilastoimaton kulutus mukaan lukien, kasvoi 3,5 litrasta 4,7 litraan eli 34 prosenttia. Alkoholin kokonaiskulutus kasvoi siis 1,8 litraa

yhdessä vuodessa (41 prosenttia). Samaan aikaan myös poliisin rekisteröimät pahoinpitelyrikokset lisääntyivät selvästi, eli 38 prosenttia.

Kuvio 8. Alkoholin kokonaiskulutus asukasta kohden ja poliisin tietoon tulleet pahoinpitelyrikokset (100 000 as. kohden)(standardoidut sarjat) vuoteen 2003

Kuten kuvio 8 voidaan havaita, jyrkkä kasvu alkoholin kulutuksessa jatkui vuoteen 1974 saakka ja samoin kasvu jatkui pahoinpitelyrikollisuudessa, tasaantuen vasta 1970-luvun puolivälin jälkeen. Myös henkirikosten määrä kasvoi varsin jyrkästi vuosina 1970-74. Vaikka 1960- ja 1970 lukujen vaihteessa toteutettiin muitakin lainmuutoksia ja uudistuksia eikä väkivallan kasvua voi kokonaisuudessaan laskea alkoholin kulutuksen tiliin, sitä voi pitää ajankohdan väkivaltarikosten lisääntymisen tärkeimpänä osatekijänä (Siren 2000). Alkoholin saatavuuden ohella vuonna 1970 tapahtunut lauantain muuttuminen vapaapäiväksi mitä ilmeisimmin lisäsi juomistilanteita ja siten myös mahdollisia väkivaltatilanteita (Kivivuori 2002).

Vuoden 1969 kokemuksen perusteella voidaan siten ennakoida, että alkoholin kokonaiskulutuksen nopea ja poikkeuksellinen kasvu näkyy myös poliisin tietoon tulevan vakavan ja keskivakavan väkivallan lisääntymisenä. Väestöhaastattelututkimukset osoittavat alkoholin merkitykseltään niin keskeiseksi myös lievemässä väkivallassa, että siinäkin voidaan odottaa käännettä huonompaan suuntaan, eli kasvua väkivaltaa kokeneiden kansalaisten osuudessa.

3.2. Väkivaltarikollisuuden määrällinen kehitys ja alkoholin osuus teoissa

Seuraavaksi tarkastellaan sitä, miltä näyttää suomalainen väkivaltarikollisuus tilastojen ja väestöön kohdistuvien haastattelututkimusten valossa. Jaksossa tarkastellaan väkivaltarikosten määrällisiä muutoksia sekä alkoholin osuutta kuolemaan johtaneissa henkirikoksissa, henkirikosten yrityksissä, pahoinpitelyissä sekä ryöstörikoksissa. Työryhmän toimeksiannossa tehtävänä oli huomioida myös Euroopan Unionin alkoholinjuomien matkustajatuontisääntöjen ja verojen alentumisen myötä seurannut alkoholin kulutuksen lisääntyminen ja sen mahdolliset seuraukset. Lopullisia tietoja ei ole vielä raporttia kirjoitettaessa ollut kaikilta osin käytettävissä, mutta henkirikosten ja pahoinpitelyrikosten tarkastelussa käytetään vuotta 2004 koskevia ennakkotietoja.

Yleisen kriminologisen käsityksen mukaan kuolemaan johtavassa väkivallassa esiintyy vähän piilorikollisuutta. Kuolemaan johtanutta väkivaltaa koskevia tilastotietoja³ pidetään myös varsin luotettavina, koska niiden kohdalla piilorikollisuuden ja teon oikeudellisen määrittelyn aiheuttamat ongelmat jäävät pienemmiksi kuin muissa väkivaltarikoksissa. Muussa kuin kuolemaan johtaneessa väkivallassa tilastoidun rikollisuuden määrään vaikuttavat uhrien ja sivullisten ilmoitusalttius, poliisin esitutkinta- ja kontrollitoiminta sekä lainsäädännön muutokset. Muusta väkivaltarikollisuudesta puhuttaessa voidaan jopa olettaa, että tilastojen ulkopuolelle jää sitä suurempi osa teoista, mitä lievemmästä väkivallasta on kysymys.

Jotta väkivaltarikollisuuden yleisyydestä saataisiin mahdollisimman kattava kuva, käytetään poliisin tietoon tulneiden rikosten tilastointia täydentämässä väestölle tehtäviä haastattelututkimuksia. Niillä voidaan selvittää juuri piiloon jäävän rikollisuuden osuutta ja toisaalta niissä selvitetään mahdollisimman laajalla asteikolla sitä, minkä tyyppistä väkivaltaa vastaajat ovat kokeneet.

Kuolemaan johtaneet henkirikokset ja henkirikosten yritykset

Vuonna 2003 poliisi kirjasi Suomessa 133 (vuonna 2002, 159) *kuolemaan johtanutta väkivaltarikosta*. Rikosten määrä on parin viime vuoden aikana laskenut, ollen nyt alle kymmenvuotisjakson keskiarvon (167,9). Kuolemansyytilaston mukaan, joka poikkeaa jonkin verran poliisitilastosta, oli vuonna 2002 väkivaltaisesti *surmattuja* 133, myös kymmenvuotiskauden keskiarvoa vähemmän. (Lehti & Kivivuori 2004a.) Kuolemansyytilastoa vuodelta 2003 ei ole vielä käytettävissä.

Kun kaikkia poliisin tilastoimia, kuolemaan johtaneita väkivaltarikoksia tarkastellaan viiden vuoden jaksoissa, väestöön suhteutetut rikollisuustasot vuotta ja väestön 100 000 15 vuotta täyttänyttä henkilöä kohden ovat seuraavat: 3,7 (1980-1984), 4,2 (1985-1989), 4,3 (1990-1994) ja 4,1 (1995-1999). Nelivuotisjaksolla 2000-2003 vastaava suhdeluku oli 3,8. Tilanne on ollut siis varsin vakaa viimeisimmän 25 vuoden aikana, mutta vuosien 2002 ja 2003 aikana taso on ollut laskussa, sillä vuoden 2003 suhdeluku oli 3,1. (Lehti & Kivivuori 2004a, 15-16.)

³ Käytettävissä ovat sekä kuolemansyytilasto että poliisitilasto, joiden eroista tarkemmin Lehti & Kivivuori 2004a, 14-15).

Poliisin tietoon tulleiden kuolemaan johtaneiden henkirikosten määrän kasvu taittui siis vuonna 2002 ja 2003. Sama suuntaus näyttäisi tapahtuneen myös *henkirikoksen yrityksille*, joita tapahtui vuonna 2003 poliisin mukaan 347 (vuonna 2002, 372).

Tätä ohjelmaa kirjoitettaessa ei vielä ole käytettävissä lopullisia vuoden 2004 tietoja. Poliisin tietoon tulleista henkirikosten määristä voidaan antaa ainoastaan ennakkotietoja. Jos verrataan vuoden 2003 ja 2004 kolmea ensimmäistä vuosineljännestä (tammi-syyskuu), näyttää siltä, että henkirikosten määrä on hieman lisääntynyt. Vuoden 2003 aikana kolmella ensimmäisellä vuosineljänneksellä niitä oli 86, vuoden 2004 aikana 111. Tammikuussa 2005 poliisilta saatujen ennakkotietojen mukaan tappoja, murhia ja surmia oli vuoden 2004 aikana 148, joka merkitsee *47 lisäystä edelliseen vuoteen nähden*.

Kun tarkastellaan pelkästään Helsingin tilannetta, on henkirikoksien määrä lisääntynyt voimakkaasti ja yhtä tapausta lukuun ottamatta niissä kaikissa on alkoholi ollut voimakkaasti mukana vaikuttamassa tapahtumiin (Helsingin kihlakunnan poliisilaitos 2004).

Alkoholijuomien matkustajatuontisäännöksissä tapahtuneiden alkoholin kulutusta lisäävien muutosten takia on kiinnostava havaita, että henkirikosten kohdalla viime vuosien myönteinen kehitys näyttää taittuneen. Poliisin ennakkotiedot näyttävät, että vuoden 2004 ensimmäisen neljänneksen aikana poliisin tietoon tuli 56 prosenttia enemmän kuolemaan johtaneita väkivaltarikoksia kuin vastaavalla jaksolla vuonna 2003. Kiinnostavaa on, heijastaako tilanne vuoden 2004 alussa helpottunutta alkoholin saatavuutta ja lisääntynyttä kulutusta vai onko kysymys satunnaisesta vaihtelusta.

Tarkasteltaessa alkoholin osuutta väkivaltarikoksissa, voidaan taulukosta 1 todeta, että *henkirikoksissa* humalaisten tekijöiden määrä on pysynyt verraten vakaana 1990-luvun alun jälkeen. *Henkirikosten yrityksissä* alkoholihumalaisten määrä ja osuus on taas viimeisten parinkymmenen vuoden aikana kasvanut selvästi.

Taulukko 1: Alkoholin ja muun päihteen vaikutuksen alaisina olleita (%) selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyistä, viisivuotisjaksoittain 1980-2003⁴

		1980-1984	1985-1989	1990-1994	1995-1999	2000-2003
Murha, tappo, surma	Alkoholihumala	68 %	69 %	67 %	75 %	64 %
	Muu päihde	1 %	1 %	6 %	4 %	6 %
Murhan, Tapon tai surman yritys	Alkoholihumala	70 %	72 %	71 %	78 %	70 %
	Muu päihde	1 %	1 %	3 %	6 %	6 %
pahoinpitely – Rikokset	Alkoholihumala	61 %	63 %	60 %	73 %	71 %
	Muu päihde	0 %	0 %	1 %	1 %	2 %
Ryöstö-rikokset	Alkoholihumala	61 %	58 %	52 %	51 %	43 %
	Muu päihde	0 %	1 %	2 %	5 %	9 %

Lähde: Lehti & Kivivuori (2004b)

⁴ Viimeisin taulukon jaksoista 1999-2003 käsittää vain neljä vuotta.

Tarkemmin alkoholin osuutta henkirikollisuudessa on selvitetty tutkimuksessa, jossa käytiin läpi kaikki vuosina 1998-2000 tehdyt rikokset. Tutkimusajanjakson henkirikoksista *noin puolet* liittyi syrjäytyneiden miesten alkoholinkäyttötilanteisiin. Toisen päätyypin henkirikoksissa - runsaan kolmanneksen - muodostavat perhe- ja parisuhdetapot. Aineiston perusteella voidaan todeta, että tyypillinen suomalainen henkirikos on ryyppyriitatappo, joka tehdään viikonloppuna puukolla tai keittiöveitsellä jossakin itä- tai pohjoissuomalaisessa yksityisasunnossa. Yhteiskunnasta ja työelämästä syrjäytyneiden miesten väliset väkivaltarikokset muodostivat tutkimusajanjakson rikoksista valtaosan. Kaikista henkirikoksiin sekaantuneista miehistä, niin syyllisistä kuin uhreistakin, noin 80 % oli työelämän ulkopuolella olevia työkäisiä, vajaalla 80 %:lla oli aiempia rikostuomioita ja 60 % oli tuomittu rattijuopumuksesta vähintään kerran. Humalatila henkirikoksissa merkitsi tutkimusajanjaksolla säännönmukaisesti vahvaa, noin 1,5-3,0 promillen humalaa. Pääosa rikosten osapuolista, sukupuolesta riippumatta, oli ainakin jonkinasteisia alkoholin ongelmakäyttäjiä. Sekä syrjäytyneiden miesten keskinäisissä henkirikoksissa että perhe- ja parisuhdeväkivallassa osapuolten sosiaalinen tausta oli melko samanlainen. Myös viimeksi mainittu väkivalta painottui perheisiin, joissa ainakin toinen puolisoista, usein kumpikin, oli työelämästä syrjäytynyt sekä pitkäaikainen alkoholin ongelmakäyttäjä (Lehti 2002, 62-65, 98).

Lehti (mt. 100-101) toteaa aineiston perusteella myös parisuhdetappojen määrän nousseen voimakkaasti ja ne näyttäisivät muuttuneen yhä enenevässä määrin puolisoiden keskinäiseksi ryyppiskelyväkivallaksi. Kehityksen taustalla näyttäisikin olevan puhtaasti juomakulttuurin muutos – vielä vuosisadan alkupuoliskolla miehet ryyppäsivät keskenään, nykyisin ryyppykaverina on yhä useammin oma puoliso. Tämä havainto saa tukea myös juomatapatutkimuksista, joissa on havaittu, että naisten osuus alkoholinkäyttäjistä on kasvanut runsaasti. Koska parisuhdetapot ovat Suomessa tällä hetkellä sosiaalisesti rajoittunutta rikollisuutta, juomakulttuurin muutos ei siten ole vaikuttanut kaikissa sosiaaliryhmissä samalla tavoin.

Henkirikoksista voidaan vielä todeta, että väkivaltarikosten keskittyminen vapaapäiviin on ollut Suomessa havaittavissa aina ja taustalla on julkisen alkoholinkäytön viikkorytmi. Suomalaisia juomatapoja kuvaavassa jaksossa kuviossa 5 ilmeni suomalaisen alkoholin käytön viikkorytmi ja kulutus kasaantui samaan ajankohtaan kuin väkivallanteotkin. Väkivallan teot keskittyvät myöhäisillan ja yön tunteihin, ja erityisesti yleisillä paikoilla, kuten ravintoloissa, anniskelupaikoissa ja niiden ympäristöissä tehdyissä teoissa. Uhrin oma asunto oli yleisin tekopaikka niin miehiin kuin naisiin kohdistuneissa henkirikoksissa. Miesten kohdalla suurimman julkisilla ja puolijulkisilla paikoilla tapettujen ryhmän muodostivat anniskelupaikoissa surmatut. (Lehti 2002.)

Kun verrataan Suomea muihin maihin, maamme henkirikollisuuden asukaslukuun suhteutetusta tasosta voidaan todeta, että se on selvästi matalampi kuin Venäjän ja Baltian maiden, mutta korkeampi kuin läntisten naapurimaittemme. Ero muihin Pohjoismaihin muodostuu pääosin syrjäytyneiden ja alkoholisoituneiden miesten alkoholisidonnaisista rikoksista. Suomalaista henkirikollisuutta hallitseekin syrjäytyneiden ja alkoholisoituneiden miesten keskinäinen väkivalta, joka seuraa yhteisiä alkoholinnauttimistilanteita. (Lehti & Kivivuori 2004a, 33-35.)

Työryhmän toimeksiannossa nostettiin esille maat, joissa suhteellisen runsaasta alkoholin-kulutuksesta huolimatta väkivalta ei ole yhtä runsasta ja kohtalokkaiisiin seurauksiin johta-vaa kuin Suomessa. Takalan (2004) tekemän vertailun mukaan Irlanti on maa, jossa alko-holin kulutus on myös runsasta ja ylittää 12 litran kokonaiskulutuksella Suomenkin. Sekä Irlannissa että Suomessa harvat juovat päivittäin, mutta juotaessa juodaan runsaasti ja hu-mallutaan. Irlannin ja Suomen aineistojen vertailun perusteella näyttää, että Suomessa on kuitenkin paljon enemmän kuolemaan johtanutta väkivaltaa kuin Irlannissa⁵. Irlannissa 45 prosentissa henkirikoksia sekä tekijä että uhri olivat selviä, Suomessa vain 20 prosentissa. Irlannissa suunnitelmallisiksi arvioidaan yli puolet tapahtuneista henkirikoksista, kun Suomessa niiden osuudeksi arvioidaan noin kolmannes. Syitä siihen, että Suomessa on runsaammin kuolemaan johtavaa väkivaltaa, voi Takalan (mt.) mukaan löytää ainakin kak-si. Irlannissa juomistilanteet ovat sosiaalisempia ja kontrolloidumpia siten, ettei voimakas-kaan humala johda hengenmenetyksiin asti. Yksi kulttuurinen perusero syntyy myös Irlan-nin katolisesta uskonnosta. Toiseksi Irlannin pienempiä henkirikoslukuja voi selittää se, että alkoholinkäyttö on raskaampaa Suomessa. WHO:n alkoholisairauksia kuvaavien tilas-tojen mukaan Suomessa kuolee noin puolitoistakertainen määrä sekä miehiä että naisia alkoholisairauksiin, jotka edellyttävät jatkuvaa suurkulutusta ja huomattavan korkeita ker-ralla nautittuja viinamääriä.

Pahoinpitelyrikokset

Pahoinpitelyrikoksia tuli vuonna 2003 poliisin tietoon 28 862 (vuonna 2002, 28 022). Ri-kosten määrä on viime vuosina ja pitemmälläkin aikavälillä ollut kasvussa. Kasvun eräänä syynä voidaan pitää kaupungistumiskehitystä, joka on lisännyt rikostilaisuuksia. Erityisesti kasvun jyrkentyminen 1990- luvun puolivälin jälkeen perustuu osaksi pahoinpitelyrikoksia koskevaan lainmuutokseen vuonna 1995 sekä toisaalta siihen, että lamavuosina pahoinpite-lyt olivat vähentyneet. Osin tilastoidun rikollisuuden kasvu voi perustua myös ilmituloas-teen kohoamiseen. (Siren 2004.)

Vuoden 2004 tilannetta tarkastellaan vertaamalla vuoden 2003 kolmen ensimmäisen vuo-sineljänneksen tilanteeseen. Poliisin keräämien ennakkotietojen valossa näyttää, että väki-valtarikoksien (ilman henkirikoksia) määrä olisi jonkin verran noussut: vuonna 2003 kol-men ensimmäisen vuosineljänneksen väkivaltarikosten määrä oli 22625, vuonna 2004 vas-taava luku oli 23821. Poliisin ennakkotietojen varassa vuoden 2004 aikana pahoinpitelyjen määrä lisääntyi 909:llä ja nousi kaikkiaan 29585:een.

Jos tarkastelun kohteeksi otetaan pelkästään *Helsingissä* tapahtuneet törkeät pahoinpitelyt, näyttäisi niiden määrä ennakkotietojen perusteella olevan selvästi kasvussa. Törkeissä pa-hoinpitelyissä on ajanjaksolla tammi-elokuu 2004 ollut selvää kasvua myös edellisvuoden vastaavaan ajanjaksoon verrattuna. Kasvua on ollut 28 tapausta, eli keskimäärin 25 pro-senttia. Muutokset ovat kuitenkin jakaantuneet jonkin verran epätasaisesti ja siksi olisi tois-taiseksi vaikea sanoa varmasti, johtuuko se lisääntyneestä alkoholin kulutuksen kasvusta. (Helsingin kihlakunnan poliisilaitos 2004.)

Edellä taulukosta 1 ilmeni, kuinka pahoinpitelyrikoksissa alkoholitapausten osuus pysytteli koko 1980 - luvun noin 60 prosentissa, mutta kasvoi voimakkaasti vuosina 1993 - 1996 vakiintuen uudelle korkeammalle tasolle.

⁵ Vertailussa käytetty Irlannin aineisto käsittää vuodet 1992-1996. (Ks. myös Dooley 2001).

Törkeitä pahoinpitelyitä vuonna 1998 koskevassa selvityksessä todettiin, että humalatila, usein vahva humalatila, on keskeinen törkeään pahoinpitelyyn liittyvä tekijä. Kaikista tekijöistä yli 78 prosenttia todettiin olleen alkoholin tai muun huumausaineen vaikutuksen alaisena. Läheissuhdeväkivallassa oli alkoholihumalassa tehtyjen rikosten osuus keskimäärin suurempi, 84 prosenttia. Runsaassa kymmenessä prosentissa törkeistä pahoinpitelyistä ei rikokselle tutkintaselosteesta löytynyt mitään muuta syytä kuin vahva humalatila (Lättilä 2001).

Ryöstörikokset

Ryöstörikoksia tuli vuonna 2003 poliisin tietoon 2 045 (vuonna 2002, 2 120). Ryöstöjen määrä on viimeisten kymmenen vuoden aikana pysynyt verraten vakaana laskien vuoden 2000 jälkeen joka vuosi. Ryöstörikollisuus on tyypillisesti kaupunkiympäristöihin liittyvää rikollisuutta. Myös ryöstörikoksiin syyllistyneistä suurehko osa - viime vuosina neljä yhdeksästä - on tekoa tehdessään ollut alkoholihumalassa.

3.3 Väestöhaastattelututkimusten näkökulma

On arvioitu, että vain joka seitsemäs vähintään lyömisen tasoista väkivaltaa sisältänyt tapahtuma tulisi poliisin tietoon ja kirjattaisiin rikokseksi eli noin 80 % tapauksista jäisi tilastojen ulkopuolelle. Poliisin tietoon tulleiden rikosten tilastointia täydentävätkin väestölle tehtävät haastattelututkimukset, joiden avulla voidaan arvioida piiloon jäävän rikollisuuden osuutta kuin myös sitä, minkä tyyppistä väkivaltaa vastaajat ovat kokeneet. Väestötutkimukset kertovat etupäässä tavallisten ”keskivertokansalaisten” väkivaltakokemuksista, eikä niillä tavoiteta yleensä syrjäytyneitä tai esimerkiksi laitoksissa olevia henkilöitä.

Valtakunnallisia väestöhaastattelututkimuksia on vuosina 1980-2003 tehty kaikkiaan viisi. Niiden mukaan aikuisista (15-74 -vuotiaat) noin kaksi prosenttia joutuu vuosittain väkivallan uhriksi (fyysisen vamman aiheuttanut väkivallanteko). Osuus laski hieman vuoteen 1997 saakka, mutta oli vuoden 2003 tutkimuksen mukaan jälleen samalla tasolla kuin vuonna 1980 (2,3 %). Vammaan johtaneiden väkivaltatapauksien määrän lisääntyminen vuosien 1997-2003 välillä johtuu siitä, että terveyden- ja sairaanhoidon ammateissa toimivat naiset kokevat aikaisempaa enemmän väkivaltaa työpaikoilla. Kyseisinä vuosina myös miehiin ravintoloissa ja huvipaikoilla kohdistunut ja vammaan johtanut väkivalta lisääntyi. (Heiskanen ym. 2004, 20).

Taulukossa 1 todettiin edellä, että poliisin tilastojen mukaan pahoinpitelyrikoksissa ja henkirikosten yrityksissä alkoholihumalassa on ollut noin 70 % selvitettyihin rikoksiin syyllisiksi epäillyistä. Alkoholin käytön ja päihtymyksen merkitys väkivaltatilanteisiin joutumisessa on todettavissa myös ”arkipäivän” väkivaltaa selvittävissä väestöhaastattelututkimuksissa. Niiden perusteella voidaan sanoa, että väkivaltatilanteista *ainakin kahdessa kolmesta* alkoholi on mukana niin, että joko tekijä, uhri tai molemmat olivat päihittyneitä. Väkivaltaa kokeneiden määrässä tai osuudessa ei sinänsä ole tapahtunut suurta muutosta viimeksi kuluneiden parinkymmenen vuoden aikana. Väkivaltatilanteiden luonne näyttää kuitenkin jonkin verran muuttuneen, nimittäin sellaiset väkivaltatilanteet, joissa uhri oli päihittynyt ovat yleistyneet (1980: 23 %, 2003: 30 %). Muutos koskee erityisesti miespuolisia, mutta vähäisemmässä määrin myös naispuolisia väkivallan uhreja. (Sirén 2000, ”Suomalaisten turvallisuus 2003” - tutkimuksen perusaineisto.)

Verrattaessa vuoden 2003 kansallisen uhrihaastattelututkimuksen tuloksia aikaisempiin tutkimuksiin 1980-1997, miesten kohdalla uhrin päihtymys on yleistynyt (samoin tilanteet, joissa kumpikin päihtynyt). Naisten kohdalla taas tilanteet, joissa tekijä oli päihtynyt ovat vähentyneet. Muuta selvää trendiä ei luvuissa voi havaita.

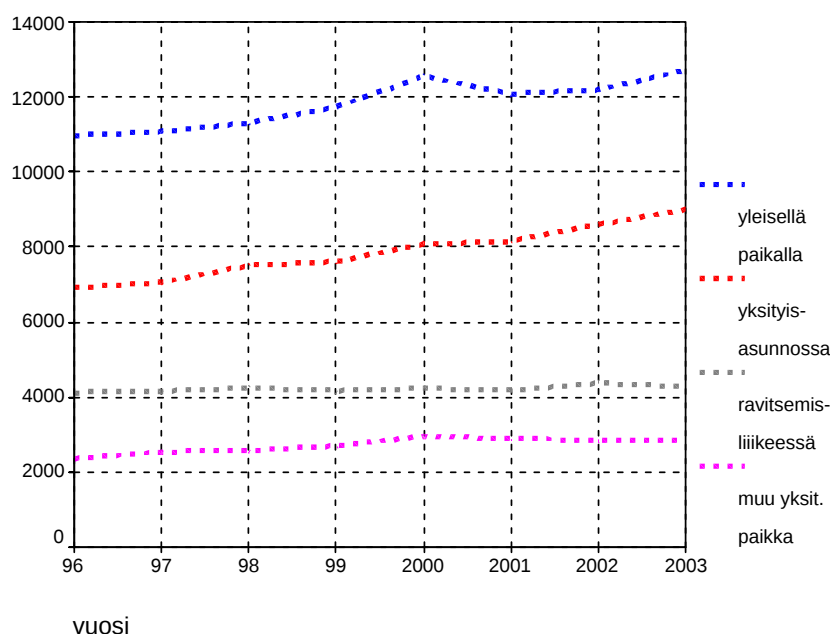
Väestöhaastattelututkimusten perustuloksia on se, että alkoholin käyttötiheys ja etenkin *humalakäyttö on yhteydessä väkivaltakokemusten yleisyyteen*. Yhteys säilyy, vaikka kumpankin vaikuttavat tekijät, mm. sukupuoli, ikä ja asuinpaikka otetaan huomioon. Uhriksi joutumisen todennäköisyyttä koskevan analyysin mukaan alkoholin viikoittainen tai sitä useammin tapahtuva humalakäyttö kasvattaa väkivallan uhriksi joutumisen riskiä yli kolminkertaiseksi verrattuna niihin, jotka eivät olleet käyttäneet alkoholia vuoden aikana kertaakaan humaltumiseen saakka. (Aromaa & Heiskanen 1996.)

3.4 Väkivallan tapahtumapaikoista

Kun työryhmän tehtävänä oli esittää keinoja väkivallan vähentämiseksi ja ehkäisemiseksi, työryhmä piti tarpeellisena tarkastella erikseen sitä, millaisissa paikoissa – esimerkiksi yksityisellä vai julkisella paikalla - väkivallan teot tapahtuvat ja tätä kautta pohtia kuhunkin paikkaan sopivia toimenpiteitä niiden vähentämiseksi.

Kuviossa 10 tarkastellaan poliisin tietoon tulleiden pahoinpitelyrikosten tapahtumapaikkoja. Vuonna 2003 tapahtui koko maan pahoinpitelyrikoksista yleisellä paikalla 44 % (12 715), yksityisasunnossa 31 % (9001), ravitsemisliikkeessä tms. 15 % (4283) ja muulla yksityisellä paikalla 10 % (2858).

Kuvio 9. Poliisin tietoon tulleiden pahoinpitelyrikosten tapahtumapaikka vuonna 2003, koko maa

Tarkasteltaessa kehitystä vuosina 1996-2003 yksityisasunnossa tapahtuneiden pahoinpitelyrikosten määrä on kasvanut. Nousua on ollut myös yleisellä paikalla tapahtuneiden pahoinpitelyiden määrässä. Ravintolaväkivallan määrä on pysynyt jokseenkin vakiona (noin 15 %).

Tarkastelua voidaan jatkaa vieläkin tarkemmaksi koskien ravintoloissa tapahtuvaa väkivaltaa. Taulukosta 2 selviää, että 12 % oli asiakkaiden välisiä tappeluja ja vain 5 % tapauksista oli sellaisia, jossa tappelu oli syntynyt asiakkaan ja ravintolan henkilökuntaan kuuluvan välille. Helsinkiä koskevan tutkimuksen aineisto kerättiin Helsingistä tammi-elokuussa 1997 ja sen mukaan pahoinpitelyrikokset jakautuivat tilanteittain seuraavasti:

Taulukko 2. Pahoinpitelyrikokset Helsingissä tammi-elokuussa 1997

Perhe- ja parisuhdeväkivalta	21 %
Tuttavien välinen riita	14 %
Ravintolan vahtimestarin tai muun henkilökuntaan kuuluvan ja asiakkaan välinen riita/tappelu	5 %
Asiakkaiden välinen riita/tappelu ravintolassa	12 %
Väkivalta varkauden yhteydessä	7 %
Väliin tulijaan kohdistunut väkivalta	2 %
Riita, sanaharkka tuntemattomien kanssa	9 %
Ulkopuolisen yllättävä väkivalta julkisella tai yksityisellä paikalla	17 %
Muut	13 %

Jos ravintoloissa tapahtuneet pahoinpitelyt jakautuisivat samalla tavalla koko maassa kuin Helsingissä, ravintolaväkivaltatilanteita olisi koko maassa noin 4 300 kappaletta. Koko maan ravintolaväkivallasta runsaat kaksi kolmesta on asiakkaiden välisiä (n. 3 000) ja muut eli vähän alle joka kolmas asiakkaan ja henkilökunnan välisiä (n. 1 300). (Sirén & Tuominen 2003.)

3.5 Alkoholin ja väkivallan välisestä yhteydestä väkivallan vähentämisen keinoihin

Suomalaista väkivaltarikollisuutta tilastojen ja tutkimusten valossa tarkasteltaessa johtopäätös on varsin selvä; alkoholi on usein mukana väkivaltarikoksissa ja kaksi kolmasosaa väkivallasta on alkoholiehtoista. Alkoholin vaikutuksen alaisena olemisen voi lisätä paitsi väkivaltaista käyttäytymistä, myös vaaraa joutua väkivallan uhriksi. Vaaran voidaan ajatella kasvavan suoraan siksi, että päihtymys heikentää sekä uhrin että tekijän harkintakykyä. Epäsuorasti alkoholi kytkeytyy lisääntyneeseen rikosriskiin sitä kautta, että usein alkoholia nautitaan ja alkoholin vaikutuksen alaisena oleskellaan ympäristöissä, joissa väkivallan

kohteeksi joutumisen mahdollisuus on ulkoisista olosuhteista johtuen muutenkin tavallista suurempi.

Luvussa 3.1 esiteltujen väestötason tutkimuksien mukaan asukasta kohti laskettu kulutuksen kasvu aiheuttaa myös väkivaltarikosten määrän lisääntymisen. Kulutuksen ja väkivallan yhteys on kuitenkin riippuvainen kulttuurista siinä mielessä, että yhteyden voimakkuus vaihtelee ja on korkeampi niissä maissa, joissa juomisen kulttuuri ja juomatavat ovat voimakkaasti humalahakuisia. Myös suomalaisen juomatavan muuttumattomaan ytimeen kuuluu humalahakuinen juominen. Humalan tavoittelu on suomalaisessa juomakulttuurissa hyväksyttävää ja jopa arvostettua.

Alkoholin ja väkivallan välisen yhteyden tarkastelun tekee mielenkiintoiseksi se yleisestikin havaittavissa oleva seikka, että humala ei aiheuta väkivaltaisuutta kaikissa ihmisissä eikä kaikissa tilanteissa. Väestötason tutkimuksien lisäksi alkoholin vaikutuksista väkivaltaiseen käyttäytymiseen saadaan tietoa tutkimuksista, jotka osoittavat, että kyse ei ole välttämättä suorasta kausaalisesta linkistä vaan monimutkaisesta vuorovaikutuksesta biokemiallisten, psykologisten, tilanne- ja kulttuuritekijöiden välillä.

Käsitykset alkoholin ja väkivallan välisestä yhteydestä tai ne yhdistävästä linkistä jakautuvat fysiologisia tekijöitä sekä kulttuurisia, sosiaalisia ja tilannetekijöitä painottaviin. Graham & Schmidt & Gillis⁶ (1996) osoittavat, että alkoholin fysiologisia vaikutuksia aivoihin ja sitä kautta käyttäytymiseen on tutkittu runsaasti, mutta täysin yksiselitteisiä vastauksia ei ole saatu. Esimerkiksi tutkimuslaboratorio-olosuhteissa suoritetuista kokeellisista tutkimuksista saadut tulokset ovat ristiriitaisia. Toiset ovat osoittaneet merkittävää alkoholin kulutuksen myötä kasvavaa aggressiivisen käyttäytymisen lisääntymistä ja suoraakin kausaalista yhteyttä (ks. esim. Bushman 1997), mutta huomattava osa samoissa olosuhteissa tehdyistä tutkimuksista ei tätä yhteyttä havaitse. Koska tulokset ovat osittain ristiriitaisia, tutkijat korostavat, että alkoholin kulutus lisää väkivallan todennäköisyyttä nimenomaan *tietyissä olosuhteissa ja tilanteissa*, ja nimenomaan silloin, jos tilanteeseen liittyy provokaatiota, uhkaa ja yllytystä. Toiseksi havaittiin, että alkoholin vaikutukset väkivaltaiseen käyttäytymiseen ovat korostuneita, kun alkoholia kulutetaan yhdellä kertaa paljon.

Grahamin & Schmidtin & Gillisin (mt.) yhteenvedossa todetaan, että odotusten rooli alkoholin vaikutuksista väkivaltaiseen käyttäytymiseen on eräs alkoholin kulutukseen liittyvä piirre, jossa yhdistyy sekä tilanteeseen että henkilön luonteenpiirteisiin liittyviä tekijöitä aggressiivista käyttäytymistä ennustettaessa. Tutkijat totesivat kuitenkin, että analysoidessaan erilaisia tutkimuksia he eivät havainneet mitään selvää mallia sille, miten odotukset

⁶ Kanadalaiset Graham & Schmidt & Gillis (1996, 493-494) kävivät 1990-luvun puolessavälissä läpi alkoholiehtoista väkivaltaa käsitteleviä tutkimuksia. He sisällyttivät analyysiinsä vain ne empiiriset tutkimukset, joissa tarkastellaan ihmisten alkoholiehtoista aggressiivista käyttäytymistä. Aineiston ulkopuolelle rajattiin ne tutkimukset, joissa alkoholiehtoista väkivaltaa ja alkoholin vaikutuksia aggressiiviseen käyttäytymiseen tutkittiin eläinsubjekteilla sekä ne aggressiivista käyttäytymistä tarkastelevat tutkimukset, jotka eivät sisältäneet ainakin jotakin alkoholinkäytön aspektia. Aineistosta rajattiin pois myös sellaiset alkoholitutkimukset, jotka olisivat voineet olla aiheen kannalta relevantteja, mutta jotka eivät mitanneet aggressiota suoranaisesti, ts. esimerkiksi sellaiset, joissa tutkittiin alkoholin vaikutuksia moraaliseen päättelyyn tai kognitiivisiin toimintoihin. Koska väkivallan vähentämisen ohjelmassa on tarkoitus esittää *keinoja* väkivallan vähentämiseksi ja ehkäisemiseksi, antaa Graham & Schmidt & Gillisin (1996) artikkeli hedelmällisen lähtökohdan, sillä he keskittyvät nimenomaan siihen, millaisissa olosuhteissa alkoholi näyttäisi johtavan väkivaltaiseen käyttäytymiseen.

vaikuttaisivat aggressiiviseen käyttäytymiseen ja että alkoholin vaikutukset väkivaltaiseen käyttäytymiseen saattavat olla välillisiä sellaisten tekijöiden kuten kolmannen osapuolen mukaantulon kautta. Alkoholin vaikutukset aggressiiviseen käyttäytymiseen saattavat vaihdella myös sen mukaan, onko henkilön luonteessa tai persoonallisuudessa altistavia tekijöitä. Varsin yleisesti ajatellaan, että alkoholi ei itsessään aiheuta aggressiivisuutta ja väkivaltaista käyttäytymistä, vaan fysiologinen linkki väkivaltaan on alkoholin käyttäytymisen pidäkkeitä vähentävässä vaikutuksessa.

Grahamin & Schmidtin & Gillisin (mt. 520) mukaan kaikki nämä tutkimukset osoittavat, että ne olosuhteet, joissa juominen ja alkoholin käyttö johtavat väkivaltaiseen käyttäytymiseen määräytyvät sekä alkoholia käyttävän henkilön luonteenpiirteiden perusteella että juomistilanteeseen liittyvillä tekijöillä. Persoonallisuuden- ja luonteenpiirteiden merkitys on nostettu esille tutkimuksissa, joissa on selvitetty aggressiivisen käyttäytymisen ja alkoholin suurkulutuksen (usein ja runsaasti yhdellä kertaa) suhdetta. Alkoholin käytön yhteydessä aggressiivisesti käyttäytyvillä henkilöillä on usein takanaan väkivaltainen lapsuus, heidän sosiaalinen integraationsa on heikko, he odottavat alkoholin käytön lisäävän aggressiivista käyttäytymistä ja hyväksyvät aggressiivisen käyttäytymisen ja tarpeen henkilökohtaisen vallankäytön osoittamiseen. Tyypillistä heille on kuuluminen alakulttuureihin, joissa assosioidaan runsas alkoholin käyttö ja aggressiivisuus sekä taipumus käyttäytyä aggressiivisesti myös sellaisissa tilanteissa, joihin ei liity alkoholin käyttöä. Tietyt luonteen- ja persoonallisuuden piirteet omaavat ihmiset olisivat siis näiden tutkimusten mukaan muita todennäköisemmin alttiita väkivaltaiselle käyttäytymiselle päihtyneinä.

Kulttuuristen tekijöiden osuus selittävänä tekijänä korostuu tutkimuksissa, joiden mukaan väkivaltaista käyttäytymistä määräävät kulttuuriset odotukset yhdessä tai jopa enemmän kuin etanolin kemialliset vaikutukset. Joidenkin etnografisten tutkimusten mukaan alkoholin nauttimisen seuraukset käyttäytymiseen ovat aina yhteydessä siihen, mitä tämän ko.(ala)kulttuurin piirissä elävät ihmiset odottavat tapahtuvaksi ja että ihmiset sisäistävät tällaiset odotukset omaksuessaan kulttuurinsa tavat ja arvot. Jotkut kontrolloiduissa olosuhteissa tehdyt kokeelliset tutkimukset antavat viitteitä jopa siihen, että kulttuureissa, joissa alkoholin uskotaan aiheuttavan väkivaltaista käyttäytymistä, koehenkilöt tulisivat aggressiivisiksi, vaikka he alkoholin sijasta olisivat nauttineet alkoholittomia juomia. On myös esitetty, että eri kulttuureissa humalatila tekee väkivaltaisen käyttäytymisen sosiaalisesti hyväksytyksi ja jopa odotetuksi ja että kulttuuriset normit ja uskomukset voisivat muokata, ohjata tai jopa kumota alkoholin fysiologiset ja psykologiset vaikutukset. (Ks. esim. Douglas 1987, Heath 1995, 1998, Vogel-Sprott 1992, Neff 1991.)

4. Alkoholiehtoisen väkivallan tilannetekijöihin vaikuttamisen mahdollisuuksista

4.1 Alkoholin nauttimisympäristöihin liittyvät tekijät tutkimusten valossa

4.2 Kokemuksia Suomessa toteutetuista hankkeista

4.2.1 Vastuullinen anniskelu ja omavalvonta

4.2.2 Katuvalvontakokeilu ”Nollatoleranssi”

4.1 Alkoholin nauttimisympäristöihin liittyvät tekijät tutkimusten valossa

Väkivallan ja päihtymyksen välistä yhteyttä tarkasteltaessa on kiinnitettävä huomiota myös alkoholin nauttimisympäristöihin ja tilanteisiin. Yhden näkökulman alkoholiehtoiseen väkivaltaan tuovatkin tutkimukset, joissa on etsitty tekijöitä, jotka lisäävät väkivaltaisen käyttäytymisen todennäköisyyttä. Kun näillä tilanteeseen liittyvillä tekijöillä on tutkimustenkin mukaan merkittävä rooli alkoholiehtoisen väkivallan esiintymisessä, nostetaan seuraavassa jaksossa esille tekijöitä, joilla alkoholin nauttimisympäristöjä voitaisiin muuttaa turvallisemmiksi vähentämällä niin alkoholiehtoisen väkivallan määrää kuin myös pyrkimällä minimoimaan väkivaltaisesta käyttäytymisestä aiheutuvia vahinkoja. Interventioita, jotka tähtäävät alkoholinkulutuksesta aiheutuvien haittojen vähentämiseen, kehitetään koko ajan erityisesti maissa ja kulttuureissa, joissa alkoholinkäyttö ja humaltuminen on laajasti hyväksyttyä. Näiden toimien tehokkuudesta ja vaikutuksista kaivataankin edelleen tutkimustietoa eikä niitä tulisi käyttää korvaamaan muita alkoholipolitiikan strategioita, joiden vaikuttavuudesta on jo hyvin dokumentoitua tutkimustietoa (Babor ym. 2003, 151-152).

Anniskelupaikoissa voidaan erotella sekä fyysiseen että sosiaaliseen ympäristöön liittyviä tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa väkivaltaiseen käyttäytymiseen ja sen seurauksena syntyviin vammoihin ja niiden vakavuuteen. Näistä fyysiseen ympäristöön liittyviin tekijöihin on ehkä helpompi vaikuttaa kuin anniskelupaikan sosiaaliseen ympäristöön ja ilmapiiriin liittyviin.

Tutkimusten mukaan anniskelupaikan turvallisuutta voidaan nostaa kiinnittämällä huomioita ensinnäkin **fyysiseen ympäristöön** liittyviin tekijöihin siten, että varmistetaan esimerkiksi riittävä määrä istumapaikkoja asiakkaille ja vältetään turhia ja turhauttavia jonotustilanteita esimerkiksi sisääntulo- ja ulosmenotilanteissa sekä käymälöissä. Selkeä viesti näissä ulkomailla tehdyissä tutkimuksissa näyttäisi olevan myös se, että väkivaltaa ilmenee paljon epätodennäköisemmin miellyttävässä, puhtaassa, hyvin hoidetussa, ilmastoidussa ja valaistussa tarjoilupaikassa. Tällainen paikka antaa viestin asiakkaille myös siitä, millaista käyttäytymistä tarjoilupaikassa sallitaan. (Ks. esim. Homel ym. 1992, Homel & Clark, 1994, Homel ym. 2004, Graham & Homel 1997, Graham ym. 1980, Graham & Schmidt & Gillis 1996, Tuck 1989, Marsh & Fox 1992.)

Anniskelupaikkojen **sosiaaliseen ympäristöön** liittyy myös useita tekijöitä, jotka tutkimuksissa on yhdistetty väkivaltaisen käyttäytymisen todennäköisyyden lisääntymiseen. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi anniskelupaikan vihamielinen, jännittynyt ja väkivaltaisen käyttäytymisen salliva ilmapiiri. Väkivaltaa ilmenee herkemmin, jos paikassa sallitaan toiminnot, jotka rohkaisevat kilpailua ja rähinöintiä, jos siellä on paljon marginaalisten alakulttuurien edustajia ja hyvin päihtyneitä henkilöitä. Sosiaaliseen ympäristöön liittyvät erityiset tekijät, jotka lisäävät väkivaltaisen käyttäytymisen todennäköisyyttä, sisältävät

esimerkiksi provokaation, turhautumisen ja uhkaamisen sekä muiden mukana tilanteessa olevien päihtymyksen tason. Tutkimuksissa havaittiin, että väkivaltaisen käyttäytymisen todennäköisyys vähenee, jos anniskelupaikassa on mahdollisuus ruokailuun.

Sosiaaliseen kontrolliin liittyviin tilannetekijöihin on kiinnitetty erityisesti huomiota sitä kautta, miten tarjoilupaikkojen henkilökunta toimii työpisteissään. Tutkimuksissa todettiin, että aggressiivisen käyttäytymisen todennäköisyys lisääntyi anniskelupaikoissa, kun henkilökunnalla oli yleisesti huono tilanteisiin liittyvä kontrolli, kun tarjoilupaikan linja oli liian salliva (esim. rähinöinti) eikä tarjoilupaikassa noudatettu vastuullisen tarjoilun käytäntöjä, vaan tarjottiin selvästi päihtyneille ja alaikäisille. Väkivallan todennäköisyyttä lisäsi myös henkilökunnan liian vähäinen määrä.

Wellsin, Grahamin & Westin (1998) tekemässä tutkimuksessa ovi- ja järjestysmiesten toiminnasta väkivaltatilanteissa todettiin väkivallan vähentämisen kannalta tehokkaimmaksi sellainen menettely, jossa henkilökunta pyrki ehkäisemään väkivaltaisen tilanteen syntymistä tunnistamalla ja puuttumalla ongelmallisiin tilanteisiin ja provokatiiviseen käyttäytymiseen siten, että väkivalta ei pääsisi aktualisoitumaan ja aietta pidemmälle. Henkilökunnan kouluttamisessa voitaisiin kiinnittää erityistä huomiota siihen, miten ylläpidetään tarjoilupaikkojen turvallisuutta, miten voitaisiin kehittää ja vahvistaa tarjoilupaikoissa sellaista ”politiikkaa”, joka ei ole liian sallivaa sen suhteen, millaista käytöstä asiakkailta sallitaan. Tutkimuksessa todettiin myös tarpeelliseksi tiedottaa strategioista, miten kommunikoidaan aggressiivisten asiakkaiden kanssa ja miten vältetään provosoituminen.⁷

Vastuullinen anniskelu on ollut pitkään keskeinen osa päihdehaittojen ehkäisytyötä monissa maissa, kuten Pohjois-Amerikassa, Australiassa ja Kanadassa. Stockwellin (2002) kokoamassa vastuullisen anniskelun ohjelmista tehdyssä selvityksessä käytiin läpi, miten eri puolilla maailmaa erityyppiset vastuullisen anniskelun ohjelmat toimivat ja millaista vaikutusta niillä on arvioitu olleen. Selvästi vaikuttavimmat projektit löytyivät sellaisista ohjelmista, joissa on koko aluetta käsittävä *yhteisöllinen ote*, ei vain yksittäisen anniskelupaikan tarjoiluhenkilökunnan koulutus, mediajulkisuus tai kampanjointi. Jotta vastuullisen anniskelun periaatteet todella omaksuttaisiin, edellyttäisi se selvityksen mukaan ensiksikin lainsäädännöllisiä edellytyksiä, jolloin lain tavoitteissa kuin myös lupaviranomaisten käytännöissä näkyisi haittojen minimoinnin tärkeys, jatkuva tarjoiluhenkilökunnan koulutus, vastuuttoman myynninedistämisen kieltäminen sekä paikallistason anniskeluvalvonta. Rakenteellisesti vastuullista anniskelua tukisi mm. jatkuva yhteistyö poliisiviranomaisten kanssa ja säädetty ravintolatarkastuksiin liittyvä porrasteinen sanktiojärjestelmä. Vastuullisen anniskelun yhteisöllisiin tukitoimiin liittyy esimerkiksi kansanterveysnäkökulma alkoholi- ja anniskeluasioihin ja erilaiset mediakampanjat. (Ks. Stockwell 2000).

On tietysti selvää, että esimerkiksi yhden yksittäisen tekijän muuttaminen anniskelupaikassa tuskin vaikuttaa väkivallan esiintymiseen, mutta vähentymistä voidaan odottaa silloin, kun vaikutetaan sekä fyysiseen että sosiaaliseen ympäristöön ja samanaikaisesti koulutetaan henkilökuntaa vastuulliseen anniskeluun. Myös Scottin (www.cops.usdoj.gov) ko-

⁷ Mielenkiintoinen kokeilu on Hollannissa toteutettu hanke, jossa useat rotterdamilaiset OK –merkistä tunnistettavat anniskelupaikat sitoutuvat auttamaan kadulla väkivallan uhriksi tai väkivallalla uhatuksi tulleita henkilöitä. Anniskelupaikan oven yläpuolella selvästi näkyvä OK –merkki kertoo apua tarvitsevalle henkilölle, että tässä anniskelupaikassa henkilökunta on sitoutunut auttamaan väkivallan uhriksi joutuneita kuin myös niitä, jotka kokevat väkivallan uhkaa kadulla. OK-merkillä varustetut paikat sitoutuvat auttamaan ottamalla välittömästi yhteyttä 112-hätäpäivystykseen ja haluavat osaltaan lisätä turvallisuuden tunnetta kaduilla. (Scheepstra 2004.)

koamaan raporttiin ”Assaults in and around bars” on kerätty yksinkertaiseen muotoon useita keinoja, joita voidaan käyttää väkivallan vähentämiseksi anniskelupaikoissa. Raporttiin kootut toimenpiteet on esitetty liitteessä 1.

4.2 Kokemuksia Suomessa toteutetuista hankkeista

Tässä jaksossa esitellään Suomessa toteutettuja yhteisöllisten päihdehaittojen ehkäisyohjelmia, joissa yhtenä osa-alueena on ollut mukana juuri vastuullinen anniskelu. Nollatoleranssi katuvalvontahanke on toistaiseksi ainoa Suomessa toteutettu ja evaluoitu hanke, jonka tavoitteena on ollut väkivallan ja sen uhan vähentäminen sekä alkoholin katukäytön ja luvattoman hallussapidon vähentäminen.

4.2.1 Vastuullinen anniskelu ja omavalvonta

Vastuullisella anniskelulla tarkoitetaan sitä tehtäväkokonaisuutta, jotka säätelee ravintolan alkoholipoliittista vastuuroolia ja se liittyy olennaisesti ravintolan henkilökunnan osaamiseen, heidän tieto-, taito- ja kokemustasoonsa. Vastuullinen anniskelu voidaan käsittää myös työkäytäntöjen kulttuuriksi, jolla ravintoloissa on totuttu huolehtimaan alkoholisäädösten toteuttamisesta ja asiakkaiden turvallisuudesta. (Haavisto & Warsell 2002.) Olennaista tässä on väkivallan vähentämisen kannalta se, että vastuullinen anniskelija tuntee humalahakuisen juomatavan ja humalaisen asiakkaan.

Suomessa on toteutettu yhteisöllinen päihdehaittojen ehkäisyohjelma, ns. Lahti-projekti, jonka yhteydessä vuosina 1994-1995 järjestettiin myös kaksi vastuullisen anniskelun kurssia ravintolahenkilökunnalle. Koulutuksen tavoitteena oli saada henkilökunta omaksumaan vastuullisen tarjoilun periaatteet ja niiden käytännön toteutus sekä tätä kautta ehkäistä ravintoloissa syntyviä ongelmatilanteita, kuten päihtyneille ja alaikäisille anniskelua, häiriköintiä ja väkivaltaista käyttäytymistä. (Holmila 1997.)

Myös Tikkurilassa ja Myllypurossa toteutettuun paikalliseen päihdehaittojen ehkäisyhankkeeseen ”Alue ja päihteet” liittyi vastuullisen anniskelun sisältävä osuus. Anniskelutoiminnan kehittämistä vastuullisempaan suuntaan ravintolan oman sisäisen valvonnan keinoin alettiin kutsua hankkeen aikana *omavalvonnaksi*, jolla tarkoitettiin ravintoloiden henkilökunnan itse harjoittamaa anniskelutoiminnan seuranta- ja valvontaa, josta on tarkoitus nimenomaan hyötyä itse eikä raportoida viranomaisille. Haastateltujen ravintolatyöntekijöiden mukaan vastuullisen anniskelun ajatus ja käytännön toimet nähtiin tärkeinä asioina, mutta joskus vaikeina toteuttaa. Hankkeen aikana havaittiin myös se, että vastuulliseen anniskeluun tulisi kiinnittää huomiota myös valtakunnallisella tasolla siten, että toimintaan osallistuisivat ravintolaelinkeinon ja keskeisten viranomaisten lisäksi alan ammattiliitot. Hankkeen aikana positiivisena pidettiin kuitenkin jo sitä, että paikallisten ravintoloiden ja viranomaisten välinen yhteistyö oli lisääntynyt ja poliisin vierailu ravintolaryhmän kokouksissa toi esiin useita kehittämisajatuksia koskien poliisien ja ravintoloiden yhteistyötä häiriöiden ja haittojen ehkäisemiseksi. (Haavisto & Warsell 2002. Laajemmin hankkeesta ks. Holmila 2002.)

Vuoden 2004 syksyllä käynnistyi myös PAKKA (Paikallinen alkoholipolitiikka)-hanke Stakesin sekä Hämeenlinnan ja Jyväskylän seutujen välisenä yhteistyönä. Laaja tutkimus-

ja kehittämisprojekti on osa valtioneuvoston periaatepäätöksen nojalla toteutettavaa Alkoholihojelmaa ja sen tavoitteena on nuorten ja aikuisten alkoholin kulutuksen vähentäminen, juomisen aloitustien nostaminen sekä humalajuomisen ja siihen liittyvien haittojen vähentäminen. Kolmanneksi hanke tähtää alueellisen ja seudullisen alkoholihaittojen ehkäisyorganisaation kehittämiseen. Toimintaan pyritään saamaan mahdollisimman laajasti mukaan lääni- ja kuntaorganisaatio, seutukunnat, kansalaisjärjestöt, alkoholielinkeinot ja poliisi. Paikallisten toimijoiden ja koordinaattoreiden kanssa yhteistyössä on projektille luotu toimintaohjelma vuosiksi 2004–2007.⁸ Toiminta sisältää mm. alaikäisten alkoholin saattavuutta ja humalaisille myyntiä tai anniskelua estäviä toimia. Keinoja ovat niin elinkeinon elämän omat toimenpiteet, valvonnan lisääminen kuin kansalaismielipiteeseen vaikuttaminenkin.⁹

4.2.2 Katuvalvontakokeilu ”Nollatoleranssi”

Tampereella toteutettiin vuosina 1999–2000 Tampereen poliisin ja yhteistyökumppanien kokeilu nollatoleranssi – katuvalvonnasta. Hankkeen aikana poliisi kontrolloi aktiivisesti julkijuomista ja häiriökäyttäytymistä perjantai- ja lauantai-iltoina Tampereen keskustassa. Jalkapartioissa liikkuneet poliisit puuttuivat tiukasti häiritsevään käyttäytymiseen, alkoholin hallussapitoon ja käyttöön. Myös ravintoloiden järjestyksenpitoa ja anniskelumääräysten noudattamista valvottiin. Hankkeessa oli mukana myös sosiaalipäivystys, jonka vastuulla oli tehostettu lasten ja nuorten jatkokäsittely kuin myös vapaaehtoista nuorisotyötä tekeviä järjestöjä, jotka osallistuivat kaduilla partioimiseen.

Onnistunut kokeilu osoitti, että laajan julkisuuden, kansalaismielipiteen ja lisämiehistön (keskimäärin 12 poliisikoululaista) tukemana poliisi saattoi yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa tehokkaalla kontrollilla rauhoittaa ja tehdä turvallisemmaksi rajatun alueen. Koska keskustan alueen jalkapartiointi oli tamperelaisten mielestä tärkeää lisäten heidän turvallisuuden tunnettaan, tulisi jatkossa vastaavatyypisissä hankkeissa miettiä ratkaisua siihen, miten keskustan alueen ulkopuolelle jäävien laita-alueiden valvonta hoidetaan, jos poliisi toimii vähäisillä resursseilla. Näin varmistettaisiin, ettei ongelmat siirry muualle.

Nollatoleranssista tehdyn arviointitutkimuksen (Korander & Soine-Rajanummi 2002) mukaan kontrollihankkeilla voidaan tukea mahdollista pidemmän ajan kulttuurimuutosta esimerkiksi katu- ja julkijuomiskäytäntöjen siistimiseksi. Erilaisten kaduilla ilmenevien yhteiskunnallisten ongelmien, kuten turvallisuus- ja päihdeongelmien hoitamista ei voi kuitenkaan laittaa vain järjestyksenvalvonnan harteille. Arvioinnin jälkeen saatettiin todeta, että hanke haastaa vastuulliseen aikuisuuteen, jossa aikuisten yhdessä nuorten kanssa tulisi

⁸ Projektiin kuuluu laaja ennen-jälkeen mittauksiin, vertailuasetelmaan ja prosessiseurantaan perustuva tutkimus. Tutkimuksen tehtävänä on tukea toiminnan kehittymistä, arvioida paikallisten ehkäisytoimien vaikuttavuutta, kustannustehokkuutta ja tulosten pysyvyyttä ja luoda tältä pohjalta näyttöön perustuva toimintamalli. Tavoitteena on löytää käytäntöjä, joita voi jatkossa hyödyntää myös muissa osissa maata. Tutkimuksesta vastaa Stakesin Alkoholi- ja huumetutkimusryhmä. Lisätietoja hankkeesta saa projektia johtavalta tutkimusprofessorilta Marja Holmilalta (marja.holmila@stakes.fi).

⁹ Ruotissa toteutettu STAD-hanke oli Tukholmassa toteutettu päihdehaittojen ehkäisyhanke, jonka yhteydessä toteutettiin myös vastuullisen tarjoilun koulutusta. Hankkeen aikana toteutettiin useampia toimintatapoja ja arvioinnissa osoittautui, että alaikäisille ja päihtyneille tarjottiin vähemmän ja alkoholiehtoisien ongelmat vähenivät alueella. (Ks. esim. <http://diss.kib.ki.se/2004/91-7349-763-0/>, Andreasson 2000.)

ymmärtää ottaa kielteinen asenne ”suureen suomalaiseen tragediaan” eli ajatukseen siitä, että ”kännissä saa tehdä ihan mitä vaan”. Vuorovaikutteinen ja luottamuksellinen suhde nuorten ja aikuisten välillä on välttämätön elementti pyrittäessä päihdekulttuurin muutokseen ja väkivallattomaan tulevaisuuteen.

Hankkeen arvioinnissa nostetaan esille tarve suomalaisen päihdekulttuurin muutoksesta ja siinä yhteydessä tarvetta on muillekin alkoholipoliittisille toimille kuin vain järjestys- ja katuvalvonnalle, joita voidaan käyttää tukemassa myönteistä kehitystä. Hankkeen arvioinnissa korostetaan myös, että hyvinvointivaltiollista ennalta ehkäisevää alkoholipolitiikkaa ei voi jättää vain paikallisten rikosentorjuntahankkeiden varaan, vaan yleisötilaisuuksien ja kaupunkitapahtumien alkoholikontrollille tulee asettaa nykyistä huomattavasti tiukemmat raamit. Myös viranomaisten, aikuisten ja vanhempien välisestä ”vastuupallon” heittelystä pitää siirtyä konkreettisiin ehdotuksiin siitä, miten suomalaista päihde- ja väkivaltakulttuuria muutetaan sekä tiedottaa, valistaa ja kouluttaa alkoholista ja sen riskeistä.

5. Toimenpide-ehdotuksia alkoholiehtoisen väkivallan vähentämiseksi ja ehkäisemiseksi

5.1 Alkoholin kokonaiskulutuksen vähentäminen

5.2 Humalajuomisen vähentäminen alkoholin nauttimistilanteisiin ja -ympäristöihin vaikuttamalla

5.2.1 Humalajuomisen vähentäminen anniskelupaikoissa

5.2.2 Humalajuomisen vähentäminen yleisissä kokouksissa ja yleisötilaisuuksissa

5.2.3 Humalajuomisen vähentäminen yleisillä paikoilla

5.2.4 Humalajuomisen vähentäminen yksityisillä paikoilla

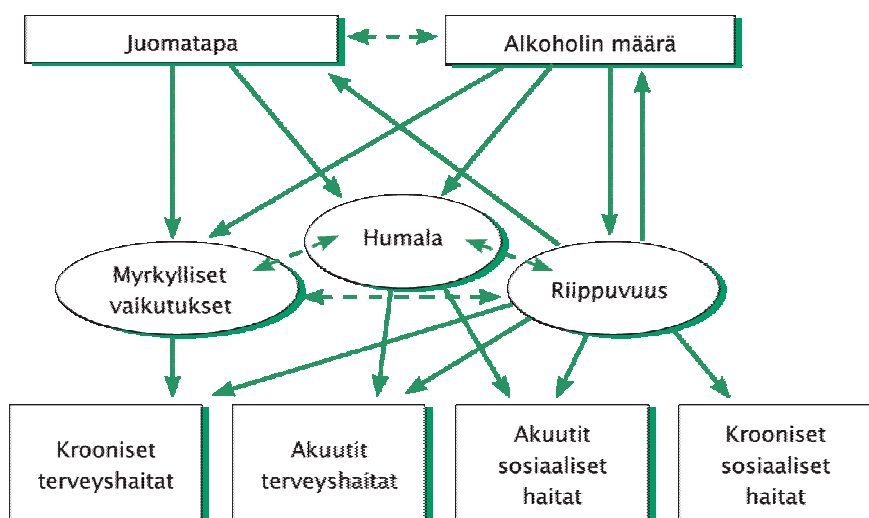
5.3 Alkoholin pitkäaikaisen riskikäytön vähentämistä koskevat toimenpiteet

Vaikka käytettävissä olevan tutkimuksen perusteella tehtäisiinkin se johtopäätös, että suuraa kausaalista yhteyttä alkoholin ja väkivallan välillä ei ole, väestötason tutkimuksissa alkoholin kulutuksen tasolla ja väkivallan välillä on yhteys. Kulutuksen ja väkivallan yhteys näyttää lisäksi olevan sikäli riippuvainen kulttuurista, että humalahakuinen juomatapa lisää yhteyden voimakkuutta. (Babor et al. 2003, 76-78.)

Tarkasteltaessa suomalaisia tilastoja, havaittiin edellä, että kaikesta väkivallasta noin kaksi kolmasosaa on alkoholiehtoista. Alkoholi ja väkivalta –työryhmän toimeksiannon mukaan ryhmän tulee esittää keinoja alkoholiehtoisen väkivallan vähentämiseksi. Tätä kysymystä työryhmä lähti työstämään tarkastelemalla alkoholin kulutusta, suomalaisia juomatapoja, missä eri paikoissa väkivaltaa tapahtuu, miten alkoholi liittyy tilanteisiin ja mitä muutoksia voitaisiin saada aikaiseksi kussakin paikassa nykyisin noudatettaviin käytäntöihin.

Työryhmä toteaa, että alkoholiehtoiseen väkivaltaan voidaan vaikuttaa ensinnäkin alkoholijuomiin ja niiden käyttöön ja kulutukseen kohdistuvilla toimenpiteillä sekä väkivallan yleiseen ehkäisyyn liittyvillä toimenpiteillä. Työryhmä on toimenpidesuosituksensa osalta keskittynyt omaan erityisosaamiseensa, alkoholiehtoiseen väkivaltaan ja sen ehkäisyyn ja vähentämiseen.

Kuvio 10. Alkoholin käytön, vaikutusten ja haittojen välisiä suhteita.

Lähde: Babor & al. 2003, mukaellen

Vaikka alkoholilla olisikin eri tavoin ja eri mekanismien kautta väkivaltaista käyttäytymistä lisäävä vaikutus, kulutuksen kasvun vaikutus riippuu paitsi lisäkulutuksen jakautumisesta väestössä (missä väestö- ja ikäryhmissä kulutusmuutokset tapahtuvat), myös siitä millaisissa *ympäristöissä* lisääntynyt alkoholin nauttiminen tapahtuu ja millaisina käyttötapoina kasvu ilmenee.

Kuviosta 10 näkyy, kuinka alkoholin vaikutukset yksilöiden ja yhteisöjen elämään riippuvat kulutetun alkoholin määrästä ja juomatavoista. Jos humalahakuinen suomalainen juomatapa säilyy ennallaan, kasvava alkoholin kulutus lisää myös väkivaltahaittoja. Toisaalta muiden maiden kokemuksista tiedetään, että erilaisilla juomatavoilla (ja muutoin väkivallattomammalla kulttuurilla¹⁰) merkittävästi korkeampikin alkoholin kulutus voi aiheuttaa pienempiä haittoja. Jos suomalaiset juomatavat eivät muutu, väkivaltahaittojakaan ei voida alentaa ilman alkoholin kokonaiskulutukseen liittyviä toimenpiteitä. Jos alkoholikulttuuria kyettäisiin muuttamaan vähemmän humalahakuiseksi, paremmat juomatavat kompensoisivat kasvavaa alkoholin kulutusta. Kyse ei kuitenkaan ole toisensa pois sulkevista vaihtoehdoista, sillä todennäköisesti vähenevä humalajuominen vähentäisi myös kokonaiskulutusta.

Alkoholiehtoista väkivaltaa voidaan vähentää toimenpiteillä, joilla tavoitellaan

- **alkoholin kokonaiskulutuksen vähentämistä**
- **humalajuomisen vähentämistä ja**
- **alkoholin pitkäaikaisen riskikäytön vähentämistä**

5.1 Alkoholin kokonaiskulutuksen vähentäminen

Yhteiskuntatieteellinen ja lääketieteellinen alkoholitutkimus on tunnistanut alkoholijuomien kokonaiskulutuksen tason ja alkoholihaittojen tason välisen yhteyden. Lisääntyvä kokonaiskulutus lisää yleisesti alkoholihaittoja ja esimerkiksi humalajuomista. Vastaavasti kokonaiskulutuksen vähentyminen johtaa alkoholihaittojen vähentymiseen.

Alkoholin kokonaiskulutuksella on vastaava yhteys myös väkivaltarikollisuuteen. Kokonaiskulutuksen taso vaikuttaa syrjäytyneen ja päihdeongelmaisen väestön määrään. Tässä väestöosassa alkoholin suurkulutus, kulutuksesta aiheutuvat erilaiset haitat sekä väkivalta ovat keskittymiä, joihin ei enää voida helposti vaikuttaa. Useimmat haitat esiintyvät kuitenkin jakaantuneena koko väestön eikä vain suurkuluttajien keskuuteen. Vahva humalatila lisää merkittävästi onnettomuus- ja tapaturmariskejä sekä riskiä väkivaltarikoksen tekemiseen ja uhriksi joutumiseen. Kokonaiskulutuksen taso ja tällaisten riskitilanteiden määrä ja vakavuus ovat yhteydessä toisiinsa eli *kokonaiskulutusta vähentämällä voidaan vähentää*

¹⁰ Fryn (2004) mukaan antropologisisten tutkimuksien perusteella maailmassa olisi noin 80 rauhanomaista yhteisöä, joissa ei juuri koskaan käytetä väkivaltaa. Tällaisten yhteisöjen arvoihin kuuluu väkivallan tuomitseminen ja lasten kasvatuksessakin painotetaan riitojen ratkaisemista muilla kuin väkivaltaisilla keinoilla, kuten poistumalla tilanteesta, keskustelemalla ja sovitteluratkaisun etsimisellä jonkun ulkopuolisen sovittelijaksi nimetyn henkilön avulla. Vaikkakin useimmat väkivallattomat yhteisöt ovat pieniä, lähellä luontoa eläviä kansoja, löytyy vastaavia myös joistakin kehittyneistä maista.

myös koko väestön – eikä vain päihdeongelmaisten – alkoholi- ja väkivaltahaittoja. Jos alkoholin kulutuksen annetaan kasvaa, erityisten alkoholipoliittisten ja väkivallan ehkäisyyn liittyvien tavoitteiden ja toimenpiteiden vaikutukset heikkenevät.

Koska alkoholijuomien kokonaiskulutukseen vaikuttavat pääasiassa alkoholijuomien hinta ja saatavuus, alkoholin kokonaiskulutuksen vähentämiseksi on otettava huomioon seuraavat mahdollisuudet:

Suosituksia:

- **Korotetaan alkoholiveroa hallitusti vuosittain edellytyksin, että alkoholijuomien kokonaiskulutus pienenee.**
- **Vaikutetaan valmisteilla olevaan EU:n alkoholistrategiaan siten, että siinä määritellään selvästi kansanterveyden edistämisen ja alkoholihaittojen vähentämisen asema yhteisön politiikoissa.**
- **Varmistetaan aktiivisen alkoholiveropolitiikan toimintamahdollisuudet EU:n tasolla.**
- **Tehostetaan alkoholilupahallinnon ja -valvonnan keinojen käyttöä alkoholin myynnistä ja anniskelusta aiheutuvien hyvinvointia ja elinympäristöä heikentävien haittojen sekä häiriöiden vähentämiseksi.**

5.2 Humalajuomisen vähentäminen alkoholin nauttimistilanteisiin ja -ympäristöihin vaikuttamalla

Alkoholin kokonaiskulutuksen vähentämiseen tähtäävien toimien ohella toisen kokonaissuuden muodostavat toimet, joilla vaikutetaan alkoholin nauttimistilanteisiin. Alkoholijuomien lisääntyvä kulutus uhkaa lisätä humalajuomisenkin määrää. Humalajuomisen yleistymisen lisää todennäköisesti väkivaltaa. *Alkoholikulttuurin tulisi muuttua humalajuomista syrjivämmäksi, jos väkivaltaa halutaan vähentää.*

Alkoholin nauttimistilanteisiin ja nauttimisympäristöihin vaikuttamisen tavoitteena on vähentää ja ehkäistä humalajuomista. Humalajuomisen haitallisia seurauksia voidaan vähentää puuttumalla ensisijaisesti humalaisten käyttäytymiseen, mutta *ehkäisevä toiminta* on kaikkein tehokkainta ja kulttuurisesti vaikuttavinta. Tähän ehkäisevään tavoitteeseen liittyvät esimerkiksi alkoholijuomien nauttimiskiellot, jotka koskevat kaikkia alkoholijuomien kuluttajia tietyissä tilanteissa. Näiden tilanteiden kulttuurinen hyväksyminen on edellytys alkoholikulttuurin muutokselle.

Humalajuominen on joka tapauksessa laajempi kulttuuri-ilmiö, jonka syyt ovat moninaiset. Juomatapojen muuttamiseen voidaan siis pyrkiä vaikuttamalla alkoholin nauttimistilanteisiin eri ympäristöissä kuten anniskelupaikoissa, yleisötilaisuuksissa, yleisillä ja yksityisillä paikoilla. Tyypillisenä esimerkkinä voidaan pitää esimerkiksi valvottua ravintolaympäristöä, jossa ihmiset käyttäytyvät eri tavalla kuin valvomattomassa ympäristössä. Ravintoloilla on myös erityisiä mahdollisuuksia kehittää omaa toimintaansa ja omavalvontaansa humalajuomisen ja väkivallan vähentämiseksi.

Vaikka tässä yhteydessä nostetaan esille anniskelupaikat, on muistettava, että maassa nautitusta alkoholista vain noin 15 % nautitaan ravintoloissa ja vain n. 15 % alkoholiehtoista

väkivallasta tapahtuu anniskelupaikoissa. Anniskelupaikoissa nautittu alkoholi kuitenkin kulkeutuu yön myöhäisinä tunteina yksityisiin ja työryhmässä on ajateltu, että vastuullisen anniskelun - tai anniskelun omavalvonnan - kehittäminen voisi olla yksi avain raskaan humalahakuisen juomatavan suosimisen muuttamiseksi, vaikka ravintolat eivät olekaan yksinään se taho, joka vastaa nykyisen juomatavan haitoista.

Vaikka ravintoloissa tapahtuvan anniskelun omavalvonnan kehittäminen voi olla yksi avain alkoholikulttuurin muuttamiseen, ravintolat eivät ole se taho, joka vastaa yksin nykyisen kulttuurin haitoista. Alkoholinkäyttöä olisi hyvä ylipäättään ohjata tilanteisiin ja tiloihin, joissa on *sosiaalista valvontaa*.

5.2.1 Humalajuomisen vähentäminen anniskelupaikoissa

Alkoholijuomien anniskelupaikka on alkoholin nauttimisympäristönä valvottu. Valvonnasta vastaa anniskelupaikan henkilökunta, joka toteuttaa paitsi alkoholilain velvoitteita myös ravintolan omistajan toimintaohjeita. Anniskelupaikoissa henkilökunnan on noudatettava alkoholilain säännöksiä, joiden mukaan päihtynyttä ei saa päästää anniskelupaikkaan, häiritsevästi käyttäytyneelle tai selvästi päihtyneelle ei saa anniskella ja asiakas, joka käyttäytyy häiritsevästi tai jonka päihtymys on selvästi havaittavissa, on poistettava anniskelupaikasta.

Vaikka alkoholijuomien myynti anniskelupaikoissa on vain pieni osa alkoholijuomien kokonaiskulutuksesta, anniskelupaikoissa voidaan vaikuttaa juomistilanteisiin kaikkein eniten. Aamuyön tunteina ravintoloissa voi valvonnasta huolimatta olla runsaasti päihtyneitä, jotka saattavat aiheuttaa väkivaltatilanteita paitsi ravintoloissa, myös kaduilla ja kotona. Päihtyneen asiakkaan poistaminen anniskelupaikasta on yleensä seurausta joko siitä, että päihtynyt asiakas on alkoholilain vastaisesti päästetty anniskelupaikkaan taikka siitä, että päihtyneelle asiakkaalle on alkoholilain vastaisesti anniskeltu. Jos alkoholikulttuurin muutos vähemmän humalahakuiseksi asetetaan yhteiskunnalliseksi tavoitteeksi, toimenpiteitä on syytä keskittää anniskelupaikkojen mahdollisuuksiin.

Anniskelupaikan omat toimenpiteet

Suosituksia:

- **Anniskeluluvanhaltijat edistävät asiakkaiden viihtyvyyttä ja turvallisuutta sekä ehkäisevät humalahakuista juomista ja väkivaltatilanteita kokonaisvaltaisesti yhteistyössä henkilökunnan, viranomaisten ja lähiyhteisöjen kanssa.**
- **Kehitetään anniskelupaikkojen omavalvontaa**

Anniskelupaikkojen omavalvonta tai vastuullinen anniskelu nähtiin työryhmässä yhdeksi avaintekijäksi raskaan humalahakuisen juomatavan muuttamiseksi, vaikka anniskelupaikat eivät yksinään voikaan ottaa vastuuta juomakulttuurin muuttamisesta. Vastuullisella anniskelulla tarkoitetaan koko työikäntöjen kulttuuria, joilla anniskelupaikoissa tulisi huolehtia alkoholisäädösten toteuttamisesta ja asiakkaiden turvallisuudesta. Vastuullinen anniske-

lija tunnistaa humalahakuisen juomatavan ja humalaisen asiakkaan. Vastuulliseen anniskeluun ja väkivallan vähentämiseen liittyviä toimintamahdollisuuksia on esitetty tarkemmin luvussa 4. Samassa yhteydessä on esitetty muutakin tutkimusten antamaa näyttöä mahdollisuuksista väkivallan vähentämiselle ja tilanteisiin vaikuttamiselle anniskelupaikoissa.

Alkoholijuomien anniskeluaikojen ja ravitsemisliikkeiden aukioloaikojen sääntelyssä tulisi pyrkiä tasapainoon, jossa otettaisiin huomioon ravintoloiden kannattavuusnäkökohdat ja humalajuomisen hillitsemiseen liittyvät tavoitteet. Tämän suosituksen voidaan ajatella kuitenkin edellyttävän erityistä jatkovalmistelua.

Anniskelupaikkojen viranomaisvalvonta

Alkoholikulttuurin ja juomatapojen muuttamista voidaan tukea tehokkaammin, jos anniskeluluvan edellytyksiä ja anniskelupaikkojen järjestystä valvotaan muutenkin kuin rutiniinomaisesti.

Suosituksia:

Viranomaiset edistävät aktiivisesti anniskelupaikkojen omien toimenpiteiden kattavuutta ja vaikuttavuutta lupahallinnolla, valvonnalla ja vaikuttamisella, kuten:

- Vastaavan hoitajan henkilökohtaisen vastuun korostaminen.
- Riittävän henkilökunnan edellyttäminen käytännössä.
- Vastuullisen anniskelun keinovalikoiman aktiivinen tiedottaminen anniskeluluvanhaltijoille ja omavalvonnan kehittämisen motivointi.
- Alkoholilain päihtymykseen ja häiriökäyttäytymiseen liittyvien käsitteiden selvä ja tavoitteellinen määrittely.
- Aktiivinen valvonta humalajuomisen vähentämiseksi – erityisesti riskianalyysin perusteella kohdennettuna (alkoholijuomien osuus tuloista, aukioloajat, asiakasprofiili, sijainti, haittailmoitukset).
- Alkoholihallinnon ja poliisin tavoitteellinen yhteistyö tiedonvaihdoissa ja valvonnan kohdentamisessa riskianalyysin perusteella.
- Johdonmukaisten seuraamusten määrääminen rikkomustapauksissa.
- Paikallisten tarpeiden huomioon ottaminen anniskelu- ja jatkoaikalapahallinnossa, valvonnassa ja puuttumiskykyssä.
- Erityisen huomion kiinnittäminen aamuyön tunteina ilman anniskelulupaa tapahtuvaan ravitsemisliiketoimintaan ja järjestyksenpitoon.

5.2.2 Humalajuomisen vähentäminen yleisissä kokouksissa ja yleisötilaisuuksissa

Yleisten tilaisuuksien ja yleisötilaisuuksien järjestäjien mahdollisuudet vaikuttaa alkoholijuomien nauttimistilanteisiin humalajuomisen suhteen ovat samankaltaiset kuin anniskeluluvanhaltijoilla. Tilaisuuksien järjestäjät ovat kokoontumislain 17 §:n mukaan vastuussa järjestyksen ja turvallisuuden säilymisestä sekä lain noudattamisesta. Alkoholilain mukaan alkoholijuomien nauttiminen on kielletty paikassa, johon on järjestetty julkinen tilaisuus. Tilaisuuden järjestäjillä on oikeus jopa kieltää alkoholijuomien hallussapito ja järjestyk-

senvalvojilla on oikeus estää pääsy tilaisuuteen tai poistaa tilaisuudesta se, jonka päihtymyksensä vuoksi on syytä epäillä vaarantavan järjestystä tai turvallisuutta.

Vaikuttaminen yleisten kokousten ja yleisötilaisuuksien turvallisuuteen on vuoden 2004 alkoholiveronalennusten jälkeen entistäkin tärkeämpää. Veronalennukset alensivat lähinnä alkoholijuomien vähittäismyyntihintoja, joten on pelättävissä, että halpaa alkoholia nautitaan yhä enemmän yleisön joukossa.

Suhtautuminen yleisötilaisuuksissa tapahtuvaan alkoholijuomien nauttimiseen on tasapainottelua useiden näkökulmien välillä. Alkoholilain mukaan alkoholijuomien nauttiminen on kielletty julkisessa tilaisuudessa, mutta alueelle voidaan myöntää anniskelulupia. Toisaalta alkoholijuomat eivät sovi lainkaan joihinkin lasten, nuorten ja perheiden tilaisuuksiin sekä urheilutapahtumiin. Alkoholilain 21 d §:n mukaan anniskelulupa voidaan tällöin jättää myöntämättä tai rajoittaa sitä.

Alkoholijuomien nauttimiskiellon ja hallussapitokiellon noudattamista ja valvontaa yleisötilaisuuksissa voidaan toisaalta tukea myöntämällä tarvittaessa alkoholijuomien anniskelulupia alueelle. Kysymys on tältä osin myös ravintolaelinkeinon toimintamahdollisuuksista: yrittäjät maksavat yleensä tilaisuuden järjestäjälle anniskelumahdollisuudesta ja ovat sopimusosapuolina oikeutettuja odottamaan järjestäjiltä vähintään alkoholilain noudattamista.

Samoin kuin anniskelupaikoissa, yleisissä kokouksissa ja yleisötilaisuuksissa noudatettavat humalajuomista ehkäisevät käytännöt voivat tukea alkoholikulttuurin muutosta.

Järjestäjän toimenpiteet yleisissä kokouksissa ja yleisötilaisuuksissa

Suosituksia:

Järjestäjät edistävät yleisön viihtyvyyttä, turvallisuutta ja lähiympäristön häiriöttömyyttä kokonaisvaltaisesti yhteistyössä henkilökuntansa, viranomaisten ja lähiympäristön kanssa riski- ja häiriöanalyysin perusteella kuten

- Päihtyneiden pääsyn estämisestä alueelle ja heidän poistamisestaan alueelta on selvät määräykset ja toimintaohjeet järjestyksenvalvojille.
- Alkoholijuomien anniskeluluvat haetaan ja anniskelualueet määritellään riski- ja häiriöanalyysin perusteella.
- Alkoholilain 58.1 § 3-kohdan mukainen alkoholijuomien nauttimiskiello merkitään selvästi alueelle ja järjestyksenvalvojilla on selkeät määräykset puuttua kiellon rikkomiseen. Järjestäjät sopivat muuta aluetta koskevasta nauttimiskiellosta ja sen valvonnasta myös sopimuksessaan anniskeluluvanhaltijan kanssa.
- Valvonnan tehostamiseksi järjestäjät kieltävät itse tarpeen mukaan kokoontumislain 23.3 §:n perusteella alkoholijuomien hallussapidon alueella.

Viranomaisvalvonta yleisissä kokouksissa ja yleisötilaisuuksissa

Tällä hetkellä poliisi vastaanottaa ilmoituksen yleisen kokouksen tai yleisen tilaisuuden järjestämisestä kokoontumislain mukaisesti ja lääninhallitus myöntää mahdollisen anniskeluluvan alkoholilain mukaisesti.

Suosituksia:

- Poliisi- ja alkoholiviranomaiset edistävät aktiivisesti yleisten kokousten ja yleisötilaisuuksien viihtyvyyttä, turvallisuutta ja lähiympäristön häiriöttömyyttä ilmoitus- ja lupahallinnolla, valvonnalla ja vaikuttamisella.
- Poliisin ennakolliset toimet (ohjeet, määräykset ja kiellot) mitoitetaan aikaisempien vastaavista tilaisuuksista saatujen kokemusten perusteella tehdyn riski- ja häiriöanalyysin mukaisesti taikka paikallisen turvallisuus- tms. suunnitelman mukaisesti.
- Järjestäjiltä edellytetään etukäteen suunnitelma omien toimenpiteidensä toteuttamisesta.
- Alkoholihallinto määrittelee anniskeluluvan ja anniskelualueen aikaisemmat kokemukset, tilaisuuden luonne ja paikalliset näkökohdat huomioon ottaen. Anniskeluluvan myöntäminen nähdään tärkeänä myötävaikuttavana keinona muun alueen alkoholijuomien nauttimiskiellon (ja hallussapitokiellon) toteuttamiseksi.
- Poliisi kieltää alkoholijuomien hallussapidon kokoontumislain 23.3 §:n perusteella yhteistyössä järjestäjän kanssa tai omalla päätöksellään riskianalyysin perusteella. Järjestäjälle annetaan selvät toimintaohjeet kiellon valvonnasta humalajuomisen ehkäisyssä.
- Poliisi- ja alkoholiviranomaiset painottavat valvontaa päihtyneiden pääsyn estämiseen ja poistamiseen koskevan järjestäjän määräyksen noudattamiseen sekä alkoholijuomien nauttimiskiellon (ja mahdollisen hallussapitokiellon) noudattamiseen koko tilaisuuden alueella. Valvontatietoja käytetään motivoimaan järjestäjiä toimintansa jatkuvaan parantamiseen.

Anniskelupaikkojen toimenpiteet yleisissä kokouksissa ja yleisötilaisuuksissa

Yleisötilaisuuksissa tapahtuva alkoholijuomien anniskelu tapahtuu yleensä tilaisuuden järjestäjän ja lupaviranomaisen ohjeiden mukaan. Kun yleisön alkoholijuomien nauttiminen tapahtuu vain valvotussa anniskelupaikassa, luvanhaltijan omavalvonta on ratkaisevassa asemassa.

Anniskelupaikkojen henkilökunnan tulee noudattaa alkoholilain säännöksiä, joiden mukaan päihtynyttä ei saa päästää anniskelupaikkaan, häiritsevästi käyttäytyneelle tai selvästi päihtyneelle ei saa anniskella ja että asiakas, joka käyttäytyy häiritsevästi tai jonka päihtymys on selvästi havaittavissa, on poistettava anniskelupaikasta. Henkilökunnan on myös huolehdittava siitä, että alkoholijuomia ei kuljeteta pois anniskelualueelta ja että anniskelualue merkitään selvästi.

Suosituksia:

- **Anniskeluluvanhaltijat edistävät asiakkaiden viihtyvyyttä ja ehkäisevät humalahakuista juomista ja väkivaltatilanteita kokonaisvaltaisesti yhteistyössä henkilökunnan, tilaisuuden järjestäjän, viranomaisten ja lähiyhteisöjen kanssa.**
- **Kehitetään anniskelupaikkojen omavalvontaa.**

5.2.3 Humalajuomisen vähentäminen yleisillä paikoilla

Yleisellä paikalla tarkoitetaan tässä yhteydessä sellaisia tilaisuuksia ja paikkoja, joissa ei ole tilaisuuden järjestäjää tai paikan omistajaa, joka vastaisi lain mukaan järjestyksenpidosta ja turvallisuudesta. Tällaisia paikkoja ovat esimerkiksi tie, katu, jalkakäytävä, tori, puisto, urheilukenttä tai hautausmaa.

Järjestyslain 4 §:n mukaan alkoholijuomien nauttiminen on kielletty yleisellä paikalla taa-jamassa. Säännöksen mukaan alkoholijuomien nauttiminen on kuitenkin sallittu puistossa tai muulla siihen verrattavalla yleisellä paikalla siten, että nauttiminen ja siihen liittyvä oleskelu ja käyttäytyminen ei estä tai kohtuuttomasti vaikeuta muiden oikeutta käyttää paikkaa varsinaiseen tarkoitukseensa. Järjestyslain mukaan alkoholijuomien nauttiminen on aina kielletty julkisessa liikenteessä olevassa kulkuneuvossa.

Vuonna 2004 toteutetut alkoholiveronalennukset vaikuttavat erityisesti yleisillä paikoilla tapahtuvaan juomiseen. Alkoholijuomien halvemmat vähittäismyyntihinnat uhkaavat siirtää juomista valvotuista ravintoloista yleisille paikoille. Voidaan sanoa, että ravintolat ovat viereisten puistojen kanssa kilpailutilanteessa, jossa puistoilla on alkoholin hinnan suhteen selvä kilpailuetu.

Järjestyslain säännös alkoholijuomien nauttimisen sallittavuudesta on tulkinnanvarainen. Poliisiviranomaiset voivat kuitenkin selkeyttää lain soveltamista määrittelemällä etukäteen esimerkiksi sellaisia tilanteita ja paikkoja, joissa alkoholijuomien nauttiminen yleensä aina ”estää tai kohtuuttomasti vaikeuttaa” muiden oikeutta käyttää paikkaa. Järjestyslain tulkinnanvaraista säännöstä tulisi käytännössä selventää sisäasiainministeriön ohjeilla, joiden selvänä tarkoituksena olisi ehkäistä alkoholin aiheuttamia järjestyks- ja turvallisuusriskejä. Paikallisissa turvallisuussuunnitelmissa voidaan päättää merkitä alkoholijuomien nauttimiseen soveltumattomat paikat selkeästi. Käytännössä esimerkiksi lasten leikkipuistot voitaisiin varustaa selvillä alkoholijuomien nauttimiskieltoa osoittavilla merkeillä.

Yleisillä paikoilla tapahtuvaa humalajuomista ei voida vähentää muuttamatta ihmisten nykyisiä käyttäytymismalleja ja viranomaisvalvonnan käytäntöjä. Jos alkoholikulttuurin muutokseen tähtäävät toimenpiteet aloitetaan valvotuista ravintoloista ja yleisistä tilaisuuksista, on mahdollista, että humalajuominen lisääntyy ”valvomattomilla” yleisillä paikoilla.

Ikään kuin minimitasoisesti poliisi puuttuu alkoholijuomien nauttimiseen ja häiriökäyttäytymiseen sitten kun järjestyslaissa tai rikoslaissa määritelty tunnusmerkistö täyttyy. Poliisin tulisi kuitenkin poliisilain perusteella puuttua yleisellä paikalla havaittaviin riskitilanteisiin johdonmukaisesti *jo ennakolta*. Puuttumiskynnystä tulisi laskea niiden henkilöiden osalta, jotka riskianalyysin perusteella on todettu aikaisemmin päihtyneenä väkivaltaisiksi tai

henkilöihin, jotka yleisellä paikalla esiintyvät häiritsevästi syylistymättä vielä rikokseen. Kun kysymyksessä on nuori, poliisin tulee olla yhteydessä vanhempiin ja sosiaaliviranomaisiin. Poliisin tulisi yhtenäistää omia toimintatapojaan eri tilanteissa. Yhtenäinen toimintalinja pidemmän ajan kuluessa muuttaa myös ihmisten käyttäytymistä. Alkoholin nauttiminen ei enää tapahdu yhtä avoimesti ja syntyy sosiaalista kontrollia.

Yleisten paikkojen turvallisuuteen voivat merkittävästi vaikuttaa myös alkoholijuomien anniskelu- ja vähittäismyyntiluvanhaltijat. Alkoholilain velvoitteet, jotka koskevat alkoholijuomien myymistä tai anniskelua päihtyneille tai niiden välittämistä päihtyneille, ovat selvät. Niiden noudattaminen on itsessään väkivallan ehkäisytoimien kannalta tärkeää, mutta myös velvoitteiden toteuttamistapa vaikuttaa tavoitteiden saavuttamiseen. Esimerkiksi selvästi päihtyneen asiakkaan poistaminen suin päin ravintolasta voi siirtää ongelman, mutta ei poista sitä.

Poliisin toimenpiteet yleisillä paikoilla

Suosituksia:

- **Poliisi puuttuu johdonmukaisesti kaikilla julkisilla paikoilla sellaiseen alkoholijuomien nauttimiseen, joka voi tyypillisesti häiritä kansalaisten tilan käyttöä tai muodostaa ajan kuluessa riskitilanteita.**
- **Poliisin toimet suunnitellaan paikallisten tarpeiden mukaisesti tehdyn riskianalyysin perusteella. Tämä tarkoittaa esimerkiksi**
 - nauttimiskieltoalueiden selvää merkitsemistä ja rajaamista
 - selvää puuttumiskynnystä yleisellä paikalla tapahtuvaan alkoholijuomien nauttimiseen. Kynnys voi olla alempi esimerkiksi ravintoloiden lähistöllä ja keskeisissä julkisissa tiloissa.

Anniskelupaikkojen ja vähittäismyyntipaikkojen toimenpiteet

Yleisiä paikkoja nykyisin säätelevät normit eivät näytä tarpeeksi tehokkailta ohjaamaan suomalaisia juomatapoja vähemmän humalahakuisiksi. Anniskelun omavalvonnalla voidaan vaikuttaa myös yleisten paikkojen humalahaittoihin, sillä anniskelupaikasta poistuvat asiakkaat voivat aiheuttaa humalahaittoja yleisillä paikoilla. Henkilökunnan on noudatettava alkoholilain säännöksiä, joiden mukaan päihtynyttä ei saa päästää anniskelupaikkaan, häiritsevästi käyttäytyneelle tai selvästi päihtyneelle ei saa anniskella ja että asiakas, joka käyttäytyy häiritsevästi tai jonka päihtymys on selvästi havaittavissa, on poistettava anniskelupaikasta. Lisäksi henkilökunnan on huolehdittava myös siitä, että alkoholijuomia ei kuljeteta pois anniskelualueelta ja että anniskelualue merkitään selvästi.

Yleisillä paikoilla nautittavat alkoholijuomat on yleensä ostettu vähittäismyyntipaikoista tai Alko Oy:n myymälästä. Vähittäismyyntipaikoissa henkilökunnan on noudatettava alkoholilain säännöksiä, joiden mukaan alkoholijuomien myyminen on kiellettyä häiritsevästi käyttäytyvälle, alaikäiselle ja selvästi päihtyneelle tai jos on aihetta olettaa alkoholijuoman välittämistä päihtyneelle tai alaikäiselle.

Suosituksia:

- **Anniskeluluvanhaltijat, vähittäismyyntiluvanhaltijat ja Alko Oy edistävät asiakkaiden ja lähiympäristön viihtyvyyttä ja ehkäisevät humalahakuista juomista ja väkivaltatilanteita kokonaisvaltaisesti yhteistyössä henkilökunnan, viranomaisten ja lähiyhteisöjen kanssa.**
- **Anniskelu- ja vähittäismyyntipaikoissa kehitetään omavalvontaa.**

Mikäli alkoholin vähittäismyyntin osuus edelleen lisääntyy, kuten kävi vuoden 2004 aikana, tulee vähittäismyyntipaikkojen ja niiden omavalvonnan rooli entisestään korostumaan.

5.2.4 Humalajuomisen vähentäminen yksityisillä paikoilla

Yksityinen paikka alkoholijuomien nauttimisympäristönä on viranomaisten valvonnan piirissä yleensä vasta sitten, kun jotain pahaa on jo tapahtunut. Ihmisten kodit, kesämökit ja saunat kuuluvat yksityisyyden piiriin.

Alkoholikulttuurin muutos - humalajuomisen ehkäisy – edellyttää muutosta niihin sosiaaliin käytäntöihin, joiden varassa nykyiset asenteet lepäävät. Välinpitämätön ja jopa kannustava asenne humalajuomista kohtaan lisää alkoholihaittoja. Yksittäiset ihmiset voivat muuttaa suhtautumistaan humalajuomiseen. Juhlissa isännät ja emännät voivat esimerkiksi suunnitella etukäteen vieraidensa iltaa myös alkoholin nauttimisen määrän ja ajan suhteen. Alkoholinkäyttötilanteita olisi hyvä ylipäättään ohjata tilanteisiin ja tiloihin, joissa on *sosiaalista valvontaa*. Alkoholinkäyttötilanteissa tulisi edistää *sosiaalista vastuuntuntoa*, jotta ensinnäkin väkivaltatilanteissa loukkaantuneille saadaan apua välittömästi eikä toisaalta ”tolkuttomasti” päihtyneille enää tarjoutaisi samalla mahdollisesti väkivallan riskiä kasvat- taen.

Humalajuomisen meluhaitat eivät juuri koskaan rajoitu alkoholijuomia nauttivien ihmisten yksityisyyden piiriin. Oikeus humalahaitoista häiriöttömään elinympäristöön voisi toteutua paremmin, jos yhteiskunnassa olisi selkeä sosiaalinen normi siitä kynnyksestä, jonka ylittämisen jälkeen olisi kaikin puolin oikeutettua pyytää viranomaisilta apua. Nykyisin poliisi- ja sosiaaliviranomaiset reagoivat tahoillaan silloin, kun häiriöstä tulee ilmoitus.

Vaikka alkoholijuomien anniskelu- ja vähittäismyyntiluvanhaltijat ja Alko Oy eivät voi suoranaisesti vaikuttaa asiakkaidensa käyttäytymiseen, esimerkiksi päihtyneille myyminen ja anniskelu voivat vaikuttaa suoraan myös yksityisissä paikoissa tapahtuvaan väkivaltaan. Myös yksityisissä paikoissa tapahtuvaa väkivaltaa voidaan ehkäistä ja vähentää päihtyneille myyntiä ja anniskelua sekä päihtyneille välittämistä koskevien velvoitteiden omavalvonnalla.

Yksityisillä paikoilla tapahtuvan väkivallan vähentämiseksi tulee painottaa yksityisillä paikoilla tapahtuviin juomistilanteisiin liittyvän sosiaalisen valvonnan ja vastuuntunnon tarkeyttä. Vastuullinen isäntä ja emäntä voivat esimerkiksi hienovaraisesti tarjota liikaa päihtyneille vieraille alkoholittomia juomia. Ohjeita hyvän isännyyden ja emännyyden käytän-

nöistä voitaisiin antaa esimerkiksi paikallisissa turvallisuussuunnitelmissa. Muiden kanavien etsiminen vaatii vielä jatkosuunnittelua.

Viranomaisten toimenpiteet yksityisillä paikoilla

Suosituksia:

- **Poliisi- ja sosiaaliviranomaiset ehkäisevät yhteistyössä ongelmien syntymistä.**
- **Kansalaisten ilmoittamiskynnystä alkoholiehtoisesta väkivaltaepäilystä pyritään laskemaan – paikallisesti ”sovitaan” milloin esimerkiksi poliisi kutsutaan paikalle.**
- **Kehitetään vastuullisen isännyyden ja emännyyden käytäntöjä ja korostetaan sosiaalista valvontaa ja vastuunkantamista.**

Myös anniskelupaikkoja ja vähittäismyyntipaikkoja koskevat suositukset koskevat yksityisillä paikoilla ilmeneviä humalahaittoja kuten kohdassa 5.2.3.

5.3 Alkoholin pitkäaikaisen riskikäytön vähentämistä koskevat toimenpiteet

Merkittävä osa suomalaisesta väkivallasta tapahtuu yhteiskunnasta ja työelämästä syrjäytyneiden miesten ja yhä useammin myös naisten keskuudessa. Alkoholin kokonaiskulutukseen vaikuttamalla voidaan vaikuttaa tämän ryhmän kokoon. Juomistilanteisiin vaikuttamalla voidaan vaikuttaa niihin olosuhteisiin, joissa väkivalta heidän keskuudessaan tapahtuu. Suuri osa esimerkiksi henkirikosten uhreista olisi pelastunut, jos paikalla olisi ollut joku siinä määrin selvä, että olisi pystynyt hälyttämään apua paikalle heti väkivaltatilanteen jälkeen. Näissä tapauksissa paikalla on ollut sammuneita tai niin humalaisia, että he eivät kykene hälyttämään apua ajoissa¹¹. Näitä tilanteita voitaisiin vähentää, jos alkoholin suurkuluttajien juomatapoja voitaisiin muuttaa siten, että alkoholin käyttötilanteissa ei humalluttaisi ”tolkuttomaan” humalaan asti.

Myös alkoholinkäytön aloitusiän nostaminen on yksi tärkeä tavoite, jolla voidaan ainakin pidemmällä aikavälillä vaikuttaa riskikäyttäjien määrän vähentämiseen. Tutkimusten mukaan suomalaisnuorten juomakokeilut alkavat aikaisin. Noin kolmannes suomalaisnuorista on kokenut itsensä juopuneeksi 13-vuotiaana tai aiemmin. Alle 12-vuotiaana juovuksissa on ollut noin 10 prosenttia nuorista, kun taas 15-vuotiaista jo lähes kolme neljästä.

Suosituksia:

Nostetaan nuorten alkoholinkäytön kokeilu- ja aloitusikä.

¹¹ Ks. tarkemmin Henkirikostyöryhmän raportti (2005).

Pitkäaikaisen riskikäytön vähentämiseen voidaan vaikuttaa myös erilaisilla sosiaali- ja terveys- sekä asuntopoliittisilla toimilla, joita käsitellään esimerkiksi Alkoholiohjelmassa vuosille 2004–2007. Lisäksi päihdehuoltolain mukaan päihdehuollon palveluja tulee antaa henkilölle, jolla on päihteiden käyttöön liittyviä ongelmia. Helposti saavutettavilla ja matalan kynnyksen omaavilla palveluilla on sekä yksilötasolla että yhteisötasolla vaikuttavia hyvinvointia ja selviytymistä edistäviä vaikutuksia, näistä yhtenä esimerkkinä yleisen turvallisuuden lisääntyminen ja päihde-ehdoisen väkivallan vähentyminen.

Erityisesti seuraavilla toimenpiteillä voitaisiin myös ehkäistä alkoholin pitkäaikaista riskikäyttöä ja siitä aiheutuvia haittoja:

Suosituksia:

- **Tehostetaan riskikäyttöä, riskin arviointia ja omaehtoisia alkoholinkäytön rajoittamisen keinoja koskevaa tiedotusta.**
- **Vakiinnutetaan alkoholinkäytön riskien arviointi osaksi terveydentilan arviointia kaikissa terveydenhuollon asiakaskontakteissa.**
- **Otetaan käyttöön riskiryhmiin kohdennettu neuvonta ja varhaisen puuttumisen toimintamallit perusterveydenhuollossa ja erikoissairaanhoidossa.**
- **Turvataan päihdeongelmien hoitopalveluiden ja päihdeongelmaisia tukevien muiden palveluiden kattavuus ja saatavuus.**
- **Ehkäistään alkoholinkäytön leviäminen yhä useampiin arkielämän yhteyksiin esimerkiksi tukemalla terveellisiä elämäntapoja edistävää kansalais-toimintaa.**

Oikeusministeriön rikoksantorjuntaneuvoston kokoaman Väkivallan vähentämisohjelman ja sosiaali- ja terveysministeriön kokoaman Alkoholiohjelman yhteisenä tavoitteena on vähentää alkoholiehtoista väkivaltaa yhteiskunnassa. Koska niin ohjelmien tavoitteet kuin tavoitteisiin tähtäävät toimijatkin ovat molemmissa usein samoja, näkee työryhmä yhteistyön tärkeyden tavoitteiden saavuttamisessa. Keinona on koota eri tahoilla tapahtuvaa toimintaa yhteen jäsentyneeksi kokonaisuudeksi, jossa eri toimintalinjat tukevat toisiaan. Toisiinsa systemaattisesti liittyvien toimenpiteiden järjestelmä on esimerkiksi alkoholihaittojen tai väkivaltahaittojen vähentämisessä tehokkaampi kuin toisistaan erillään toteutettavat yksittäiset toimenpiteet. Ohjelmat voivat olla yhteistyön välineitä, joiden avulla eri toimijat voivat yhteisvoimin tavoitella yhteisiä tavoitteita.

Alkoholi ja väkivalta –työryhmän suositukset painottuvat nimenomaan niihin keinoihin, joilla voidaan vähentää alkoholiehtoista väkivaltaa. Koska joissakin tutkimuksissa on kuitenkin havaittu esimerkiksi se, että alkoholinkäytön yhteydessä aggressiivisesti käyttäytyvillä henkilöillä on ollut takanaan lapsuuden väkivaltakokemuksia, nousevat tärkeään asemaan myös kaikki ne yleiset toimet, joilla edistetään *lapsien ja nuorten hyvinvointia*. Työryhmä toteaa, että edellä esitettyjen suositusten toteuttamiseksi tärkeässä asemassa ovat kaikki toimet, joilla pyritään tukemaan yleensä *syrjäytymisen ehkäisemistä* ja *syrjäytyneiden integroimista* kuin myös *kulttuurin muutosta vähemmän humalahakuiseksi ja väkivaltaiseksi*.

LÄHTEET:

Alkoholiohjelma 2004-2007. Yhteistyön lähtökohdat 2004. Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisuja 2004:7.

Alkoholipolitiikan kuluttajaopas. Sosiaali- ja terveysministeriö. Esitteitä 2004:6.

Ahlström, S., Metso, L. & Tuovinen E. (2004): *Suomalaisten nuorten päihteidenkäyttö 1999-2003. ESPAD -tutkimuksen taulukkoraportti.* Stakes. Aiheita 32/2004.

Andreasson, Sven (2000): *Ansvarsfull alkoholservering i Stockholm: STAD-projektet.* Teoksessa Elmeland, K. (toim.): Lokalt alkohol- och drogförebyggandearbete i Norden. NAD-publikation 38. Helsinki.

Arjen turvaa. Sisäisen turvallisuuden ohjelma. Tiivistelmä. Sisäasiainministeriö.

Aromaa; Kauko & Heiskanen, Markku (1996): *Väkivalta.* Teoksessa Suomalaisten turvallisuus 1993. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 139. Oikeus 1996:17 Tilastokeskuksen julkaisu. Helsinki.

Babor T., Caetano, R., Casswell, S., Edwards, G., Giesbrecht, N., Graham, K., Grube, J., Grunewald, P., Hill, L., Holder, H., Homel, R., Österberg, E., Rehm, J., Room, R. & Rossow, I. (2003): *Alcohol: No Ordinary Commodity. Research and public policy.* Oxford Medical Publications. Oxford University Press.

Bushman B. J. (1997): *Effects of alcohol on human aggression: validity of proposed mechanisms.* Teoksessa Galanter, M. (toim.) Recent developments in alcoholism, Vol. 13, Alcohol and violence, s. 227-244. New York.

Dooley, E. (2001): *Homicide in Ireland 1992-1996.* Department of Justice, Equality and Law Reform.

Douglas, M. (1987): A distinctive anthropological perspective. Teoksessa Douglas M. Constructive Drinking: perspectives on Drink from Anthropology. Cambridge.

Fry, D. (2004): *Human potential for non-violence: Lessons from anthropology.* Esitelmä Rikoksentorjuntaneuvoston seminaarissa Historiallinen haaste: väkivallan vähentäminen. Tiedekeskus Heureka. 7.-8.10.2004.

Graham, K., LaRocque, L., Yetman, R., Ross, T. J. & Guistra, E. (1980): *Aggression and barroom environments.* Journal of Studies on Alcohol, 41, 277-292.

Graham, K. & Homel, R. (1997): Creating safer bars. Teoksessa Plant, M., Single, E., & Stockwell, T. (toim.): Alcohol, minimising the harm. 171-192. London.

Graham, K. & Schmidt, G. & Gillis, K. (1996): *Circumstances when drinking leads to aggression: an overview of research findings.* Contemporary Drug Problems 23/Fall, 493-557.

Haavisto, Kari & Warsell, Leena (2002): *Ravintolat ja päihdehaittojen ehkäisy*. Teoksessa Asuinalue ja päihdehaitat. Arviointitutkimus ehkäisevästä paikallistoiminnasta Tikkurilassa ja Myllypurossa. Toim. Holmila, Marja. Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 122. Saarijärvi.

Heath, D. B. (1995): (Toim.): International handbook on alcohol and culture.

Heath, D. B. (1998): Cultural variations among drinking patterns. Teoksessa Grant M. & Litvak J. (toim.) Drinking patterns and their consequences. Washington.

Heiskanen, M., Siren, R. & Aromaa, K. (2004): *Suomalaisten turvallisuus 2003*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tiedonantoja 58. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 29. Helsinki.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitos. Esikunta/suunnitteluosasto. Turvallisuustilanne Helsingissä. 18.9.2004.

Hibell, B., Andersson, B., Bjarnasson T., Ahlström, S., Kokkevi, A., Morgan, M. (2004): *The ESPAD report 2003. Alcohol and other drug use among students in 35 European countries*.

Holmila, Marja (2002): Asuinalue ja päihdehaitat. Arviointitutkimus ehkäisevästä paikallistoiminnasta Tikkurilassa ja Myllypurossa. Toim. Holmila, Marja. Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 122. Saarijärvi.

Homel, R., Tomsen S., & Thommeny J.(1992): Public drinking and violence: Not just an alcohol problem. Journal of Drug Issues 22, 679-697.

Homel, R. & Clark, J. (1994): The prediction and prevention of violence in pubs and clubs. Crime prevention studies 3. Monsey, NY: Criminal Justice Press, 1994, 1-46.

Homel, R., Carvolth R., Hauritz, M., McIlwain, G., Teague, R. (2004): Making licensed venues safer for patrons: what environmental factors should be the focus of interventions? Drug and Alcohol Review (March 2004), 23, 19-29.

Jaatinen, J. (2000): *Viattomuuden tarinoita. Nuoret päihdekulttuurinsa kuvaajina*. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Stakes. Raportteja 251. Saarijärvi.

Kivivuori Janne & Aromaa Kauko (2001): *Väkivaltarikokset*. Teoksessa Rikollisuustilanne 2000 Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 183. Helsinki.

Kivivuori, J. (2002): *Sudden Increase of Homicide in Early 1970s Finland*. Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention Vol 3, 6-21.

Korander, Timo & Soine - Rajanummi, Seppo (2002): *Kaheksalta koskarille – samantien sakot. Tampereen nollatoleranssikokeilu 1999-2000: historiallinen konteksti, vastaanotto ja vaikuttavuus*. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 13. Helsinki.

Lehti, M. (2001): *Väkivallan hyökyaalto. 1900-luvun alkuvuosikymmenten henkirikollisuus Suomessa ja Luoteis-Virossa*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 1978. Helsinki.

Lehti, M. (2002): *Henkirikokset 1998-2000. Tutkimus poliisin tietoon vuosina 1998-2000 tulleista henkirikoksista*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 194. Tilastokeskus Oikeus 2002:14. Helsinki.

Lehti Martti & Kivivuori, Janne (2004a): *Kuolemaan johtanut väkivalta*. Teoksessa Rikollisuustilanne 2003. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 209. Helsinki.

Lehti Martti & Kivivuori, Janne (2004b): *Väkivaltarikoksista epäiltyjen päihtymys*. Teoksessa Rikollisuustilanne 2003. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 209. Helsinki.

Lenke, L. (1989): *Alcohol and Criminal Violence. Time Series Analysis in a Comparative Perspective*. Stockholm.

Lättilä Risto (2001): *Törkeät pahoinpitelyt 1998*. Teoksessa Oikeustilastollinen vuosikirja 2000, SVT, Oikeus 2001:16, 15-44.

Marsh, P. & Fox, Kibby K. (1992): *Drinking and Public Disorder*. London: The Portman Group.

Neff, J. A. (1991): Race, ethnicity and drinking patterns. The role of demographic factors, drinking motives and expectancies. Teoksessa Pittman D. J. & White H. R. *Society, Culture and Drinking Patterns Re-examined*. New Brunswick: Rutgers Center for for Alcohol Studies.

Nordström, T. (1998): *Effects on criminal violence of different beverage types and private and private and public drinking*. *Addiction* 93, 689-699.

Rossow, I. (2001): *Drinking and violence: a cross-cultural comparison of the relationship between alcohol consumption and homicide in 14 european countries*. *Addiction* 96(Suppl. 1), 77-92.

Scheepstra, J. (2004): Know what to do... Julkaisematon esitelmä seminaarissa ”Rikosten-torjunnan kampanjat”. Tallinna 3.-4.11.2004.

Scott, M.: *Assaults in and around bars*. Problem-oriented guides for police-series no. 1. COPS Community oriented policing services. U. S. Department of Justice.

Siren, R. (2000): *Pahoinpitelyrikollisuus 1950-1997*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 169. Helsinki.

Siren, R. (2002): *Trends in Assault: On the Relationship between the Assault Rate and Selected*

Social Indicators in Post-War Finland. Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention Vol 3, 22-49.

Siren, R. (2004): *Alkoholi ja rikollisuus Suomessa.* Muistio 3.3. 2003, päivitetty 2.9.2004.

Sirén, R. & Tuominen, M. (2003): *Pahoinpitelyrikokset 1995 ja 1999. Miten poliisi kontrolliviranomaisena reagoi lainmuutokseen?.* Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 197. Helsinki.

Skog, O-J. & Björk, E. (1988): *Alkohol og voldskriminalitet.* Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskap Vol. 75, 1-25.

Stockwell, T. (2000): *Responsible beverage service: lessons from server training and policy initiatives around the world.* Teoksessa Elmeland, K. (toim.): Lokalt alkohol- och drogfö-rebyggande arbete i Norden. NAD-publication 38. Helsinki.

”Suomalaisten turvallisuus 2003” –tutkimuksen perusaineisto.

Takala, H. (2004): *Suomen ja Irlannin henkirikollisuuden vertailua.* Haaste 4, ss. 14-15.

Toteutuvatko turvallisuustalkoot? Oikeusministeriö. Lausuntoja ja selvityksiä 2003:1

Turvallisuustalkoot. Kansallinen rikosentorjuntaohjelma. Oikeusministeriö. Yleisen osaston julkaisuja 2/1999.

Vogel-Sprott, M. (1992): *Alcohol tolerance and social drinking: Learning the consequences.* New York.

Wells, S., Graham, K. & West, P. (1998): “ *The good, the bad and the ugly*”: Responses by security staff to aggressive incidents in public drinking settings. Journal of Drug Issues 28(4), 817-836, 1998.

<http://diss.kib.ki.se/2004/91-7349-763-0/>

Luettelo kuvioista ja taulukoista

Kuvio 1. Alkoholijuomien kokonaiskulutus 100 %:n alkoholina 15 vuotta täyttäneitä asukasta kohti vuosina 1968–2003, litraa.

Kuvio 2. Alkoholijuomien tilastoitu kulutus 100 %:n alkoholina asukasta kohti vuosina 1933–2003, litraa.

Kuvio 3. Alkoholijuomien tilastoitu kulutus 100 %:n alkoholina eräissä maissa vuonna 2002, litraa asukasta kohti.

Kuvio 4. Alkoholinkäytön useus vuosina 1968, 1976, 1984, 1992 ja 2000.

Kuvio 5. Alkoholin nauttijoiden määrä tyypillisellä syysviikolla vuonna 2000 viikonpäivän ja kellonajan mukaan.

Kuvio 6. Alkoholijuomien tilastoitu kulutus juomaryhmittäin 100 %:n alkoholina vuosina 1960–2003, litraa asukasta kohti.

Kuvio 7. Alkoholijuomien vähittäismyynnin ja anniskelumyynnin muutokset juomaryhmittäin tammi-syyskuussa 2004, prosenttia

Kuvio 8. Alkoholin kokonaiskulutus asukasta kohden ja poliisin tietoon tulleet pahoinpitelyrikokset (100 000 as. kohden)(standardoidut sarjat) vuoteen 2003

Kuvio 9. Poliisin tietoon tulleiden pahoinpitelyrikosten tapahtumapaikka vuonna 2003, koko maa

Kuvio 10. Alkoholin käytön, vaikutusten ja haittojen välisiä suhteita.

Taulukko 1. Alkoholin ja muun päihteen vaikutuksen alaisina olleita (%) selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyistä, viisivuotisjaksoittain 1980-2003

Taulukko 2. Pahoinpitelyrikokset Helsingissä tammi-elokuussa 1997

LIITE 1

Toimia tarjoilupaikoissa esiintyvän väkivallan vähentämiseksi (Assaults in and around bars, by Michael S. Scott. Problem-oriented guides for police series no. 1. COPS Community oriented policing services. U. S. Department of Justice.)

Taulukkoon on koottu erityyppisiä ja eritasoisia toimia (yleiset edellytykset hankkeen käynnistämiseksi, alkoholin kulutuksen vähentämiseen tähtäviä toimet ja tarjoilupaikan turvallisuuteen liittyvät toimet), joita voidaan käyttää tarjoilupaikoissa esiintyvän väkivallan vähentämiseksi, parhaat olosuhteet niiden toteuttamiseksi (toimii parhaiten, jos...) sekä muita toteuttamiseen liittyviä huomioita. Väkivallan vähentämiseen tähtäävää hanketta valmisteltaessa paikallisen analyysin tekeminen on strategian valinnan lähtökohta ja arviointitutkimusta tarvitaan sen vaikutuksien kartoittamiseksi.

Toimet	Kuinka se toimii	Toimii parhaiten, jos...	Huomattavaa
I YLEISET EDELLYTYKSET HANKKEIDEN TOTEUTTAMISELLE			
1. Laajan tuen hankkiminen hankkeelle eri yhteistyötahoilta	Ongelman 'yhteinen omistajuus', yhteistyötahojen sitouttaminen hankkeeseen	...hankkeella osoitetaan riittävä julkista mielenkiintoa ja poliittista tukea	Vaatii tiivistä ja asiantuntevaa hankkeen johtamista, jotta yhteistyö saadaan ylläpidettyä koko hankkeen ajan
2. Monipuolisen ja kokonaisvaltaisen strategian toteuttaminen	Keskittyy moneen tiedossa olevaan riskitekijään, jotka myötävaikuttavat pahoinpitelyihin	... toimenpiteet on kunnolla toteutettu (oikeassa järjestyksessä ja oikealla 'voimakkuudella')	On vaikea eritellä jokaisen erityisen toimenpiteen vaikutusta; vaatii asiantuntevaa hankkeen johtamista
3. Tarjoilupaikkojen omistajat ja johto tukevat hanketta ja ovat yhteistyössä	Kun kaikki tarjoilupaikat mukana hankkeessa, ehkäistään ongelman "siirtyminen" paikasta toiseen; ehkäistään epäileiden kokemukset; hanke kohdistuu tällöin myös niihin paikkoihin, joissa vähemmän väkivaltaa ja jotka 'pienemmän riskin' paikkoja	...on olemassa mekanismeja valvoa säännöksiä, mutta tunnustetaan kuitenkin omistajien oikeutus tavoitella voittoa	Epäluotettavat yrittäjät voivat horjuttaa ja poiketa helposti yhteisistä sopimuksista
4. Tarjoilupaikkojen käytäntöjen ja politiikan epävirallinen valvonta	Tunnistetaan korkean riskin paikat ja käytännöt; valvotaan yhteisien sopimuksien toteutumista; havainnoidaan edistymistä ja tehokkuutta	... hankkeessa mukana olevat yrittäjät ovat yhteistyössä ja tukevat valvontasysteemiä	Saattaa olla laisaa/ohjeissa määrättyä valvontaa tehottomampaa; vaatii asiantuntevaa hankkeen johtamista
5. Anniskelua koskevien virallisten säännösten täytäntöönpano ja valvonta	Motivoi yrittäjiä omaksumaan ja toteuttamaan vastuullisia tarjoilukäytäntöjä ja -politiikkaa	... toteutetaan yhdessä yhteistyöhön ja vapaaehtoisuuteen perustuvien pyrkimysten kanssa ja kun valvonta on johdonmukaista, pysyvää ja koetaan reiluksi	Kallis ja työvoimaa vaativa: lisää ilmoitettujen rikkomusten määrää

II ALKOHOLIN KULUTUKSEN VÄHENTÄMISEEN TÄHTÄÄVÄT TOIMET			
6. Perustetaan vastuullisen tarjoilun ohjelmia ja vastuullista tarjoilua koskevia lakeja/sääntöjä	Kohdistuu moniin riskitekijöihin, kun vähennetään päihtymyksen tasoa; tarjotaan tarjoilupaikoille kannustimen kontrolloida yletöntä alkoholinkulutusta	... on riittävä yhtenäinen tuki vastuullista tarjoilua koskevien periaatteiden toteuttamiseen ja kun niiden valvonta on riittävää	Näyttö tehokkuudesta ei ole aukotonta; vaatii valvontaa, jotta otetaan vakavasti; kustannuksiltaan kallis toteuttaa
6a. Kannustetaan luopumaan alkoholin hinnan alennuksista (esim. happy hours)	Vähentää kulutuksen volyymia	... kaikilta tarjoilupaikoilta kielletään hintojen alentaminen	Helposti heikennettävissä, kun perusteena käytetään vapaata kilpailua: potentiaaliset lailliset rajoitukset koskien hinnoista tehtäviä sopimuksia
6b. Havainnoidaan juomista/juomistilanteita, jotta voidaan ehkäistä päihtymistä	Vähentää päihtymisen tasoa	...tarjoilupaikat tietävät, kuinka havaita/tunnistaa päihtymys ja on tilaisuus havainnoida asiakkaita; kun riittävät kannustimet lopettaa tarjoilu päihtyneille	Päihtyneelle tarjoilusta kieltäytyminen voi synnyttää aggressiota; isoissa tarjoilupaikoissa vaikea havainnoida juomista ja päihtymistä
6c. Suositetaan hitaampaa juomista	Vähentää päihtymisen tasoa	... tarjoilupaikoissa kieltäydytään tarjoilemasta yhdelle asiakkaalle useita drinkkejä kerrallaan	On vastoin yrittäjän lyhyenajan tähtäintä saavuttaa voittoa
6d. Estetään alaikäisille tarjoilu	Ehkäisee haavoittuvassa asemassa oleville henkilöille tarjoilemisen	...nuorten asiakkaiden vaikea saada väärennetyjä henkilöliisensypapereita	Voi olla helppoa hankkia väärennetyjä todisteita iästä
6e. Edistetään vähän alkoholia sisältävien ja alkoholittomien juomien myymistä	Vähentää päihtymisen tasoa	...asiakkaat juovat alkoholittomia tai vähän alkoholia sisältäviä juomia	
6f. Vaaditaan/rohkaistaan mahdollisuutta ruokailuun alkoholitarjoilun lisäksi	Vähentää päihtymisen tasoa; houkuttelee monipuolista myös vähemmän aggressiivista asiakaskuntaa; luo rauhallisempaa ilmapiiriä	...asiakkaat ruokailevat ja ruokailumahdollisuus on riittävä, jotta ei syntyisi uusia konflikteja ja hämmennystä	Lisää kustannuksia anniskeluluvan haltijalle, mutta ei välttämättä vähennä kannattavuutta
7. Vähennetään tarjoilupaikkojen määrää tai niiden keskittymistä	Vähentää paikasta paikkaan siirtymistä; vähentää sulkemisaikana tapahtuvien konfliktien mahdollisuutta	...tarjoilupaikkojen keskittyminen samalla alueelle on korkea	Ei ole näyttöä siitä, että väkivalta vähenisi
8. Kielletään alkoholin myynti ja kulutus	Vähentää kulutusta	...kiellolle on laajamittainen julkinen tuki	Hankala hankkia laajamittaista julkista tukea; vähentää sosiaalisen juomisen myönteisiä vaikutuksia; luo laittomat ja potentiaalisesti väkivaltaiset mustat markkinat

III TARJOILUPAIKAN TURVALLISUUTTA LISÄÄVÄT TOIMET			
9. Koulutetaan henkilökunta käsittelemään päihtyneitä asiakkaita väkivallattomalla tavalla	Vähentää aggression tasoa; rohkaisee henkilökuntaa puuttumaan ennen kuin pahoinpitelyitä/väkivaltaa ilmenee	... on saatavissa korkealaatuisia koulutusta	Lisää kustannuksia anniskeluluvan haltijoille tai paikalliselle hallinnolle koulutuksen organisoimiseksi; Koulutus ei ole aina riittävän tasokasta
10. Riittävien liikenneyhteyksien luominen tarjoilupaikkojen sulkeuduttua	Vähentää kaduilla sulkemisajan jälkeen päihtyneenä kuljeskelevien ihmisten määrää; vähentää kilpailua vähistä kuljetusmahdollisuuksista	... liikenneyhteyksien infrastruktuuri on riittävä kysyntään nähden	Saattaa lisätä kustannuksia paikallishallinnolle
11. Joustavat tai asteittain porrastetut anniskelupaikkojen sulkemisajat	Vähentää sulkemisajan jälkeen päihtyneenä kaduilla kuljeskelevien ihmisten määrän keskittymistä yhteen tiettyyn aikaan	... on alueella useampia tarjoilupaikkoja, joissa suuret määrät asiakkaita	Vaatii säännökset, jotta voidaan ottaa käyttöön
12. Kontrolloidaan tarjoilupaikkojen sisäänkäynnit, ulosmenot ja välittömät ympäristöt	Vähentää alaikäisten, päihtyneiden ja aggressiivisten asiakkaiden sisäänkäyntiä; vähentää tarjoilupaikasta toiseen kiertelyä; kontrolloidaan konflikteja keskeisillä paikoilla	... kun turvallisuudesta vastaava henkilökunta on asianmukaisesti koulutettua eikä käyttyädy aggressiivisesti sekä kun asiakkaiden konfliktit tapahtuvat usein kujilla/käytävillä ja parkkipaikoilla tarjoilupaikkojen välittömässä läheisyydessä	Saattaa lisätä kustannuksia lyhyellä aikavälillä anniskeluluvan haltijoille
13. Ylläpidetään viihtyisää ja mukavaa ilmapiiriä tarjoilupaikoissa	Vähentää turhautumista ja kyllästymistä, jotka voivat jouduttaa aggressiota	... tarjoilupaikkojen omistajat ovat halukkaita investoimaan paikan ylläpitoon, olosuhteisiin ja viihteseen	Saattaa lisätä kustannuksia lyhyellä aikavälillä anniskeluluvan haltijoille
14. Luodaan arkat käyttäytymissäännöt asiakkaille ja valvotaan niitä	Vähentää potentiaalia konfliktien syntymiselle asiakkaiden keskuudessa; edistää rauhallista ilmapiiriä	... tarjoilupaikkojen omistajilla on riittävät kannustimet edistää rauhallista ja lainmukaista käyttäytymistä	Saattaa olla vastakkainen asiakkaiden odotuksille ja mieltymyksille
15. Vähennetään potentiaaliset aseet ja lähteet, joilla voidaan aiheuttaa vammoja	Vähentää vakavia vammoja ja niiden todennäköisyyttä	... tarjoilupaikkojen omistajat tietävät mistä hankkia turvallisia materiaaleja	Saattaa lisätä kustannuksia lyhyellä aikavälillä anniskeluluvan haltijoille
16. Porttikielto sellaisille asiakkaille, joiden tiedetään aiheuttavan hankaluuksia	Poistaa korkean riskin rikoksenteijät tilanteista, joissa kiistat ovat todennäköisiä	... poliisi ja tarjoilupaikan henkilökunta ovat yhteistyössä tunnistaakseen porttikiellon saaneet asiakkaat ja valvovat porttikiellon noudattamista	Oikeudelliset rajoitukset

IV TOIMET, JOILLA HAVAITTU OLEVAN VAIN RAJALLISTA TEHOA			
17. Käytetään ylimääräisiä poliisipartioita tarjoilupaikoissa ja niiden ympäristössä	Tarkoitus saada asiakkaat luopumaan asiakkaat väkivallan käytöstä ja antaa poliisille mahdollisuus puuttua tappeluihin		Tutkimuksen avulla saatu vain vähän näyttöä siitä, että poliisien lisäämisellä ja läsnäololla olisi tehokasta ja todellista vaikutusta väkivallan vähenemiseen
18. Markkinoidaan vastuullisia kulutus ja tarjoilukäytäntöjä	Tarkoitettu vahvistamaan yleistä tietoisuutta ongelmasta ja ennaltaehkäisemään yletöntä alkoholin kulutusta		Ylettömästä kulutuksesta varoittavat kampanjat ei näytä olleen tehokkaita; edesvastuutonta markkinointia voidaan käyttää korkean riskin tarjoilupaikkojen tunnistamisessa